

Rapport 2015:30

Länsstyrelsen
Stockholm

Människohandel med barn

Nationell kartläggning 2012–2015

Förord

Länsstyrelsen i Stockholms län har uppdraget att fungera som nationell samordnare mot prostitution och människohandel för alla ändamål. Inom ramen för den nationella samordningen fick Länsstyrelsen i juni 2015 i uppdrag att genomföra en kartläggning av barn utsatta för människohandel. Kartläggningen är en uppföljning av Länsstyrelsens tidigare rapport *Barn utsatta för människohandel – en nationell kartläggning* som granskade misstänkt människohandel med barn mellan 2009-2011. Den ska vara ett komplement till den information som den nationella rapportören mot människohandel samlar in.

Den genomförda kartläggningen visar att det i Sverige finns barn som lever under oacceptabla förhållanden. Svenska myndigheter identifierar årligen barn som misstänkts varit utsatta för människohandel eller människohandelsliknande brott. Barnen kommer från länder inom och utanför EU och typen av exploateringsform varierar. Det kan röra sig om sexuell exploatering, tvångsarbete eller tiggeri och inte sällan befinner sig barnen i Sverige utan sina biologiska föräldrar. Denna utsatthet och det faktum att barnen ibland står i ekonomisk skuld samt befinner sig i en beroendeställning till andra är några av de faktorer som kan resultera i både människohandel och exploatering.

En särskilt sårbar grupp för människohandel är de som kommer som ensamkommande barn till Sverige. Det har aldrig tidigare kommit så många ensamkommande barn till Sverige och kunskapen när det gäller dessa barn är inte tillräcklig. Många försvinner efter ankomsten till Sverige och det finns väldigt lite information kring vad som händer efter försvinnandet. Rapporten presenterar antalet identifierade barn som misstänks vara utsatta för människohandel och hur vi på ett bättre sätt kan arbeta vidare för att skydda och ge stöd till barnen.

Kartläggningen har författats av Märta C. Johansson, docent vid Örebro universitet, på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm. Ingrid Åkerman, Therése Fridström Montoya och Sune Karlsson har deltagit i arbetet med kartläggningen. Länsstyrelsen vill rikta ett stort tack till alla de myndigheter och idéburna organisationer som tagit sig tid att medverka till att rapporten har kunnat genomföras, särskilt socialtjänsten i landets kommuner och stadsdelar, Migrationsverket och Polismyndigheten.

Stockholm 2015-12-10

Kristin Marklund
Enhetschef
Länsstyrelsen i Stockholm

Patrik Cederlöf
Nationell samordnare
Länsstyrelsen i Stockholm

Innehållsförteckning

Sammanfattning	6
1 Människohandel med barn.....	10
1.1 Vad är människohandel?.....	10
1.2 Vad är människohandel med barn?	11
1.3 Bakgrund till kartläggningen	12
2 Kartläggning av misstänkt människohandel med barn (2012-2015).....	13
2.1 Avgränsningar och genomförande	14
2.1.1 Socialtjänsten.....	14
2.1.2 Migrationsverket.....	15
2.1.3 Idéburna organisationer	15
2.1.4 Ytterligare källor.....	15
2.1.5 Bearbetning och analys.....	16
2.1.6 Kartläggningens begränsningar.....	16
2.2 Resultat från initiala enkätundersökningen: socialtjänsten i kommunerna och stadsdelarna.....	19
2.2.1 Bortfall	19
2.3 Slutresultat: Antal barn som misstänks vara utsatta för människohandel och människohandelsliknande brott	20
2.4 Jämförelse med tidigare rapportresultat	21
3 Vad vi vet om barnen som misstänks vara utsatta för människohandel eller människohandelsliknande brottslighet	22
3.1 Inledning.....	23
3.1.1 Kön och ålder	23
3.1.2 Medborgarskap eller annan status	25
3.1.3 Status i Sverige då misstänkarna uppkom	26
3.1.4 Former av människohandel eller människohandelsliknande brott som man misstänker att barnet varit utsatt för	29
3.1.5 Boendesituation i Sverige när misstänkarna om människohandel uppkom	32
3.1.6 Underlag för barnens identitet	32
3.1.7 Kunskap om barnens nuvarande situation.....	33
3.2 Grupper barn som befinner sig i riskzonen	33
3.2.1 Ensamkommande asylsökande barn.....	34
3.2.2 Ensamkommande barn som inte ansöker om asyl	36
3.2.3 EU-medborgare.....	37
3.2.4 Barn vars vårdnadshavare är utsatta för människohandel.....	38

4	Myndigheternas agerande vid misstanke om människohandel med barn.....	39
4.1	Inledning.....	40
4.2	Identifiering av potentiella brottsoffer	42
4.2.1	Vem som först uppmärksammade den potentiella människohandeln	43
4.2.2	Indikatorer som lett till misstankar	44
4.3	Polisanmälan av misstänkt människohandel eller andra åtgärder	46
4.3.1	Myndigheternas styrdokument och riktlinjer vid misstanke om brott.....	47
4.3.2	Sekretessbestämmelserna inget hinder för anmälan	49
4.3.3	Indikatorer om människohandel bakom polisanmälan	49
4.3.4	Anmälan för olika former av åsyftad exploatering.....	50
4.3.5	Svårigheter att identifiera brottet och göra en korrekt kodning... ..	52
4.4	Anmälda misstankar som lett till förundersökning.....	53
4.5	Åtal för människohandel med barn mellan 2012-2015	57
4.6	Andra åtgärder som vidtagits av myndigheterna	58
4.6.1	Socialtjänsten.....	58
4.6.2	Migrationsverket.....	61
4.6.3	Kontakter med barnets ursprungsland och återvändande.....	61
5	Slutsatser och rekommendationer	63
5.1	Kartläggningen av barnens situation	64
5.2	Myndigheternas arbete.....	67
5.3	Rekommendationer	68
6	KÄLLFÖRTECKNING.....	71
7	BILAGOR.....	74
7.1	Bilaga 1. Den initiala enkäten till kommunerna/stadsdelarna.....	74
7.2	Bilaga 2. Bilaga med fall till den initiala enkäten.....	75
7.4	Bilaga 3. Frågeformuläret för uppföljande intervjuer	77

Sammanfattning

Den 17 juni 2015 uppdrog regeringen åt Länsstyrelsen i Stockholms län att genomföra en kartläggning av misstänkt människohandel med barn. Kartläggningen skulle utgöra en uppföljning av Länsstyrelsens rapport från 2012; *Barn utsatta för människohandel – en nationell kartläggning*, som granskat misstänkt människohandel med barn mellan 2009-2011. Enligt 2012 års rapport hade socialtjänsten och de idéburna organisationerna kontakt med minst 137 unika barn där man misstänkt människohandel eller människohandelsliknande brott.

Denna uppföljande rapport har använt fler källor för att få en bredare bild av misstankarna om människohandel eller människohandelsliknande brott mot barn samt myndigheternas respons. Utifrån information från socialtjänsten i landets kommuner och stadsdelar, Migrationsverket, idéburna organisationer, Länsstyrelsen i Stockholm, samt förundersökningar från 2012-2013 som inhämtats från Polismyndigheten har 2015 års kartläggning registrerat misstankar om att 210 barn utsatts för människohandel eller människohandelsliknande brott mellan 2012-2015.

2015 års kartläggning fann följande. De flesta barn där man misstänkt människohandel eller människohandelsliknande brott var mellan 15-17 år (72 procent). 13 procent var yngre än 11 år. Några barn var så små som två år gamla. Det fanns en jämn fördelning mellan flickor och pojkar i åldersgruppen 15-17 år, medan något fler pojkar var mellan 11-14 år och fler flickor var mellan 2-10 år gamla.

Nio procent av barnen hade svenskt medborgarskap. Medan 13 procent av barnen var medborgare i ett EU-land och 13 procent var medborgare i andra europeiska länder så hade 61 procent av barnen medborgarskap i ett afrikanskt eller asiatiskt land. Uganda var det vanligaste medborgarskapslandet. Bland de näst vanligaste länderna fanns förutom Sverige och Rumänien även Somalia, Eritrea och Nigeria. Den absoluta majoriteten barn (88 procent) hade ingen dokumentation när de kom i kontakt med myndigheterna.

Medan majoriteten sökte asyl i Sverige (56 procent) befann sig 35 procent av barnen i Sverige utan svenskt medborgarskap och utan att ha ansökt om asyl. Många var ensamkommande (13 procent), till exempel från Marocko och Algeriet, på tidsbegränsat besök (6 procent) eller vistades i Sverige med en annan vuxen än sina vårdnadshavare (9 procent). 73 procent av barnen befann sig i Sverige utan en vårdnadshavare. Många barn som berättade att de utsatts för exploatering i Sverige hade redan befunnit sig i Sverige en tid utan uppehållstillstånd och utan att myndigheterna var medvetna om deras närvaro.

Det vanligaste syftet som misstankarna rörde var sexuell exploatering (50 procent). Detta gällde för 60 procent av flickorna och 39 procent av

pojkar. Misstankarna om sexuell exploatering rörde i vissa fall även de minsta barnen. Få rapporter gjordes om misstankar om tvångsarbete (tre procent), medan en femtedel rapporterade misstankar om ”annan verksamhet i en situation som innebär ett nödläge för barnet” (20,5 procent). Detta kan omfatta exploateringssyften som också kan täckas av tvångsarbete: tiggeri, tungt/ej åldersanpassat hushållsarbete och att barnet begår brott för andras vinning. I många fall var man osäker på vilken exploateringsform som skulle kunna vara aktuell, men misstankar om exploatering hade ändå uppstått utifrån olika indikatorer. Den absoluta majoriteten av misstankarna rörde tänkt eller påbörjad exploatering i Sverige (89 procent). I fem procent var det otydligt om misstankarna rörde avslutad exploatering utomlands eller om man misstänkte att det fanns en risk att den skulle fortsätta. I 27 procent av fallen hade barnen fått en säker placering utifrån misstankarna om människohandel eller människohandelsliknande brott.

Socialtjänstens misstankar om att ett barn var utsatt för människohandel eller människohandelsliknande brott uppkom oftast i samband med en utredning som aktualiserats av andra anledningar än misstankar om dessa brott.

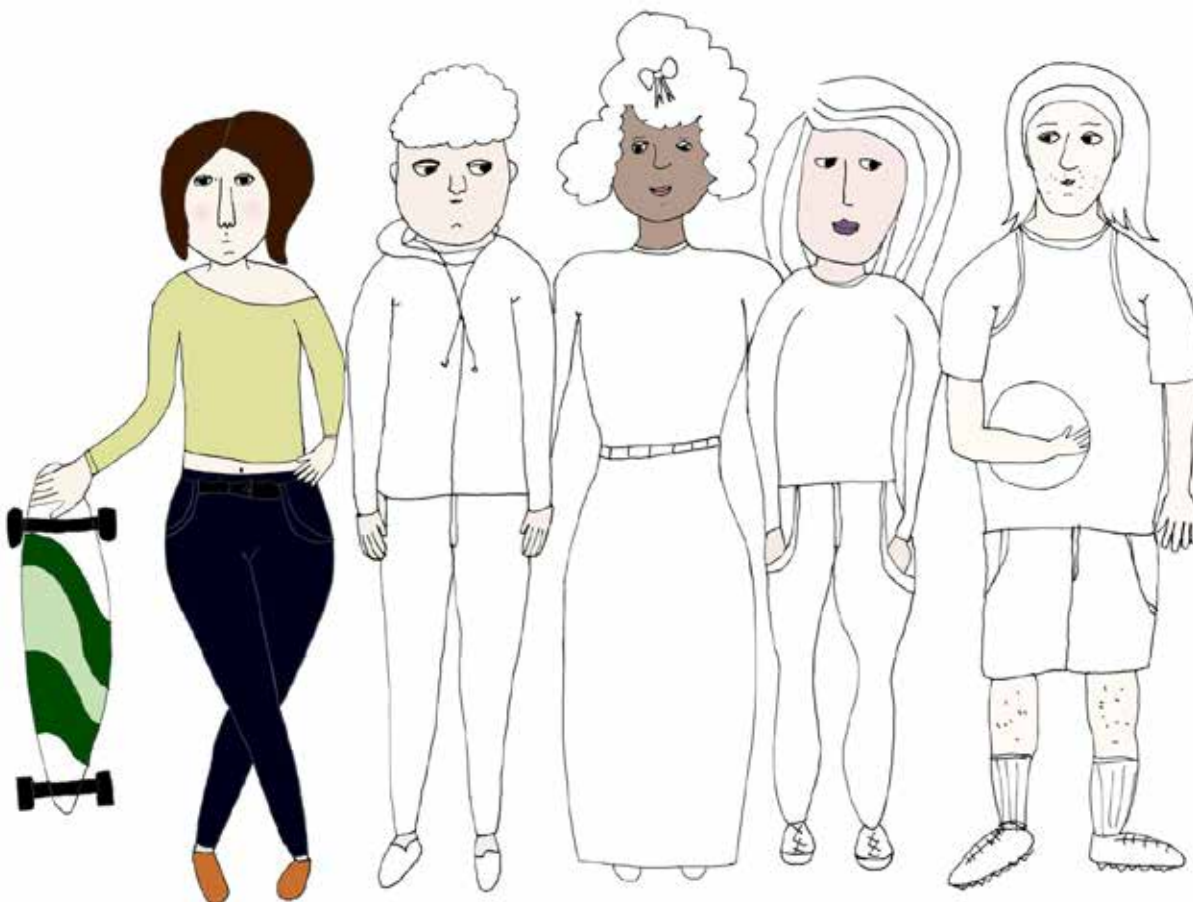
Misstankarna har uppkommit efter barnens berättelse i 21 procent av socialtjänstens kontakter, medan det var den vanligaste orsaken till Migrationsverkets misstankar om människohandel (64,5 procent). Barnets berättelse är den överlag vanligaste indikatorn bakom en polisanmälan (48 procent).

Granskningen av ett begränsat antal förundersökningar har visat att utredningarna för brotten mot barn skiljer sig från utredningarna av brotten mot vuxna där flera förövare ofta är aktuella. I förundersökningarna som gäller barn saknas dessutom ofta en identifierad misstänkt. Detta ställer särskilda krav på erfarenhet och resurser hos polis och åklagare. Sedan 2012 har man ansökt om betänketid (reflektionsperiod) för endast fyra barn. Taget tillsammans med det låga antalet barn som får en säker placering av socialtjänsten utifrån misstankarna om brott mot barnet är det få barn som erbjuds särskild trygghet och stöd i samband med myndigheternas misstankar. Detta kan vara en faktor som påverkar barnets förtroende för myndigheternas förmåga att skydda barnet om det ger information som kan identifiera den misstänkte.

Det finns ett stort bortfall vid varje myndighet som lett till att inga misstankar om människohandelsbrott mot barn prövats i domstol. Socialtjänsten har gjort en polisanmälan i 44 procent av misstänkta fall, medan Migrationsverket polisanmält i 47 procent. Totalt har kartläggningen registrerat 102 polisanmälningar av människohandel eller människohandelsliknande brott. Mellan 2012-2015 har 39 förundersökningar om misstänkt människohandel med barn inletts. Alla ärenden lades ner förutom ett som ledde till åtal för människosmuggling. Sedan 2012 har inget åtal väckts för människohandel med barn.

Utifrån kartläggningens resultat ges i slutsatserna ett antal rekommendationer som syftar till ökat skydd av barn och stärkt förmåga att identifiera, anmäla, utreda och åtala för människohandelsbrott:

- Upprätta en central funktion för inrapportering av misstänkt människohandel
- Tillgodose behov av utbildning, rutiner och metodstöd hos socialtjänsten och Migrationsverket
- Säkra placeringar av barn och öka användning av betänketid (reflektionsperiod)
- Systematiskt granska alla förundersökningar 2010-2015 och se till goda erfarenheter
- Tillgodose behov av utbildning och styrning av resurser inom Polis- och Åklagarmyndigheten.
- Stärka förmågan att utreda människohandelsbrott genom specialisering av åklagare
- Studera ytterligare hur skyddet för särskilt utsatta grupper av barn kan stärkas

1. Människohandel med barn

1 Människohandel med barn

1.1 Vad är människohandel?

Människohandel är ett allvarligt brott och har ofta kallats vår tids slavhandel. Brottet omfattar dock mer än de allra svåraste övergreppen. Brottet människohandel är fullbordat när någon med ett syfte att exploatera en annan person genomför en viss handling för att möjliggöra exploateringen genom att påverka personen på ett sätt som gör att dennes egentliga vilja sätts ur spel.¹ Antingen har det tilltänkta offret tvingats, vilseletts eller så har personens sårbara belägenhet utnyttjats. Människohandelsbrottet bygger därmed på tre delar: 1) ett syfte att exploatera på ett visst sätt; 2) en viss handling; och 3) att man påverkat offret på ett visst sätt. Särskilda regler gäller för barn. Denna definition av människohandel antogs gemensamt av stater år 2000 när man röstade för FN:s konvention mot människohandel.²

Ett av de vanligaste exploateringssyftena är sexuella ändamål. Andra ändamål är tvångsarbete, krigstjänst, organhandel och exploatering i en situation som utgör ett nödläge för offret. Vanliga exempel på det senare är att utnyttja någon för att tigga eller begå brott, men det kan även exempelvis vara tungt hushållsarbete. Syftet med exploateringen är ofta att tjäna pengar, men det krävs inte ett ekonomiskt vinstintresse för att det ska anses finnas ett exploateringssyfte.³ Sexuella ändamål omfattar exempelvis både syftet att exploatera för ersättning, exempelvis i prostitution, och att exploatera utan ekonomisk vinst, exempelvis i tvångsgifte.

Brottet människohandel kan fullbordas genom ett flertal olika kombinationer av: 1) syfte, 2) en handling och 3) en form av påverkan. Att rekrytera någon genom vilseledande om det verkliga arbetet eller förhållandena med syfte att exploatera denne i prostitution är människohandel. Att tvinga någon att resa till en plats där man planerar att utnyttja personen i tvångsarbete är människohandel. Att inhysa någon genom utnyttjande av dennes sårbara

¹ 4 kap. 1a brottsbalken (BrB) anger: Den som, i annat fall än som avses i 1 § genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.

² Artikel 3(a) i FN:s kontor för narkotikakontroll och brottsbekämpnings (UNODC) protokoll för förebyggande, förbud och straff för människohandel, särskilt med kvinnor och barn (United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (Palermoprotokollet).

³ UNODC Issue Paper, *The Concept of Exploitation in the Trafficking in Persons Protocol* (Wien, 2015) s. 26.

belägenhet med syfte att exploatera personen genom att få personen att begå brott är människohandel.

Att människohandel bygger på ett syfte att exploatera innebär att man kan dömas till ansvar för människohandel även om den åsyftade exploateringen inte påbörjats, till exempel för att gränspolisen upptäckt vad som var på gång när man ankom till ett annat land och kunde stoppa den planerade exploateringen innan den hann börja. För ansvar räcker det att man till exempel transporterat en person genom vilseledande med syfte att exploatera personen i Sverige. Om alla tre delar kan styrkas vid en rättegång bör den misstänkte dömas till ansvar för människohandel, även om offret lyckats fly eller polisen kunnat ingripa innan själva exploateringen påbörjats.

Människohandel kräver inte heller att en internationell gräns passeras. Det är människohandel att exempelvis genom utnyttjande av en persons sårbara belägenhet transportera eller inhysa någon inom Sverige med syfte att exploatera personen.

1.2 Vad är människohandel med barn?

Särskilda regler gäller för barn. Eftersom barn är mer utsatta och beroende av andra än vuxna är har man bestämt att det inte ska behöva bevisas att barnet påverkades av gärningspersonen genom tvång, vilseledande eller utnyttjande av dess utsatta belägenhet. Det är svårare för barn att ifrågasätta eller neka att göra eller tåla något som de tillfrågas eller beordras om. Det ska räcka med att gärningspersonen genomförde någon handling, som att rekrytera, transportera eller inhysa barnet, med syfte att exploatera det för att personen ska kunna dömas till ansvar för människohandel med barn.⁴ Detsamma gäller för exploateringen: den behöver inte ha påbörjats för att det ändå ska vara människohandel. I teorin är det alltså lättare att dömas för människohandel med ett barn än för människohandel med en vuxen.

Att transportera ett barn till Sverige med syfte att utnyttja att det begår brott är människohandel av ett barn. Detsamma gäller för att transportera ett barn för att utnyttja det i tiggeri. Att rekrytera ett barn i Sverige för att barnet ska exploateras i krigstjänst är människohandel av ett barn. Att ta emot eller inhysa ett barn med syfte att exploatera barnet sexuellt eller i hushållsarbete som inte är åldersanpassat är människohandel av ett barn.

I vissa fall exploateras barn i situationer där det är svårt att styrka att en person rekryterat, transporterat, inhyst eller tagit emot barnet och haft syftet att exploatera barnet redan från början av åtgärden. Det är då lämpligt att de som utreder och prövar ansvar för brottet fokuserar på den efterföljande exploateringen av barnet. När det gäller sexuell exploatering mot ersättning använder man i sådana fall brotten koppleri eller grovt koppleri. Dessa brott omfattar själva exploateringen, och brotten beskrivs ofta som människo-

⁴ Se BrB 4:1a, andra stycket.

handelsliknande brott – så också i denna kartläggning. I många fall av koppleri och grovt koppleri finns dock indikationer om människohandel, och man bör inte anta att endast sexuell exploatering av utländska barn utgör människohandel medan sexuell exploatering av barn med svenskt medborgarskap utgör koppleri eller grovt koppleri.

1.3 Bakgrund till kartläggningen

Länsstyrelsen i Stockholms län har regeringens uppdrag att under 2011-2016 samordna myndigheternas arbete för att motverka prostitution och människohandel och att utveckla och samordna arbetet med särskilt fokus på att ge barn skydd och stöd.⁵ Den 17 juni 2015 uppdrog regeringen åt Länsstyrelsen i Stockholm att genomföra en kartläggning av misstänkt människohandel med barn.⁶ Uppdraget skulle redovisas den 10 december samma år och kartläggningen skulle utgöra en uppföljning av Länsstyrelsens tidigare rapport *Barn utsatta för människohandel – en nationell kartläggning*⁷ som granskat misstänkt människohandel med barn mellan 2009-2011.

Uppdraget utmynnar från regeringens handlingsplan för skydd av barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp.⁸ Åtgärderna i handlingsplanen syftar till att kunskapen om utsatta barn ska öka och att myndigheters och andra aktörers arbete ska bli mer effektivt i att skydda barn mot sådana övergrepp och även bidra till det internationella skyddet av barn mot dessa kränkningar.

Denna rapport ger därför information om de barn där misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brott uppstått och om hur myndigheterna agerat utifrån misstankarna. Rapporten beskriver även processen från misstanke till rättslig prövning och eventuell dom och identifierar utmaningar som kvarstår för att ge barn effektivt skydd mot att utsättas för dessa brott.

⁵ Länsstyrelsen ska även verka för stärkt samverkan mellan myndigheter, idéburna organisationer och andra aktörer, arbeta med samordning för tryggare återvändande för de som utsatts för människohandel eller prostitution och utveckla stödprogram för rehabilitering av sådana brottsoffer.

⁶ Uppdrag att genomföra en nationell kartläggning av barn som utsatts eller misstänks ha utsatts för människohandel eller människohandelsliknande brott (S2015/04481/FST).

⁷ Länsstyrelsen i Stockholms län (2012), *Barn utsatta för människohandel – en nationell kartläggning*.

⁸ Regeringens skrivelse 2013/14:91. *Åtgärder för att stärka barnets rättigheter och uppväxtvillkor i Sverige*, s. 95 ff.

2. Kartläggning av misstänkt människohandel med barn (2012-2015)

2 Kartläggning av misstänkt människohandel med barn (2012-2015)

2.1 Avgränsningar och genomförande

I denna kartläggning beskrivs de barn som socialtjänsten i landets kommuner och stadsdelar, Migrationsverket och idéburna organisationer kommit i kontakt med mellan den 1 januari 2012 och den 30 juni 2015 där man fattat misstankar om att barnet varit eller är utsatt för människohandel eller människohandelsliknande brott, som koppleri eller grovt koppleri. Två ytterligare källor som beskrivs nedan har använts för att samla information om barnen. Resultaten redovisas huvudsakligen i kapitel 3. Den del av materialet som identifierar myndigheternas agerande i respons till misstankarna redovisas i kapitel 4.

2.1.1 Socialtjänsten

Kartläggningen av socialtjänstens kontakter med barn genomfördes i två steg.

En enkät skickades ut till landets alla kommuner samt stadsdelarna i Göteborg, Malmö och Stockholm.⁹ För att kunna vara jämförbar med 2012 års enkät användes liknande frågor. 204¹⁰ kommuner och 21¹¹ stadsdelar besvarade enkäten.¹²

I kartläggningens andra steg kontaktades de 45 kommuner och 11 stadsdelar som rapporterat att de kommit i kontakt med barn som de misstänkte hade utsatts för människohandel eller människohandelsliknande brottslighet. En intervju utifrån ett längre frågeformulär genomfördes med den person som hade kunskap om barnet.¹³ Frågorna rörde barnets bakgrund och omständigheterna då misstankarna om människohandeln eller den människohandelsliknande brottsligheten uppstod, hur myndigheten kommit i kontakt med barnet, vad som orsakat misstankarna om människohandel, vilka åtgärder som vidtagits i relation till barnet och misstankarna om människohandel, och vilken kunskap man hade om barnets nuvarande

⁹ Enkäten och tillhörande material finns som bilaga 1 och 2. Enkäten var webbaserad och öppen mellan den 17 juni och den 24 augusti 2015.

¹⁰ Stadsdelarna/stadsområdena i Stockholm, Göteborg och Malmö har redovisats som stadsdelar och inte som kommuner. För statistiska syften beräknas därför totalt 287 kommuner. Borås har behandlats som en kommun.

¹¹ 21 av 30 stadsdelar/stadsområden = 70 procents svarsfrekvens.

¹² 204 av 287 kommuner = 71 procents svarsfrekvens. I 2012 års enkät var svarsfrekvensen 75 procent.

¹³ Det längre frågeformuläret finns som bilaga 3. Intervjuerna genomfördes på telefon eller på plats mellan den 6 augusti och den 15 september 2015.

situation och eventuella återvändande. Intervjuerna genomfördes av Ingrid Åkerman, socionom och utredare och jur. dr Therése Fridström Montoya.¹⁴

2.1.2 Migrationsverket

Sedan 2014 har Migrationsverket en central samordnare för insatserna mot människohandel och ett centralt system för inrapportering av misstänkt människohandel av vuxna och barn. Den initiala enkäten som skickades till landets kommuner och stadsdelar användes därför inte då samordnaren kunde besvara alla frågor om de barn myndigheten kommit i kontakt med utifrån samma längre frågeformulär som användes i kontakten med kommunerna och stadsdelarna.

2.1.3 Idéburna organisationer

Enkäten skickades även till idéburna organisationer som har erfarenhet av kontakter med människohandelsoffer. Fyra organisationer besvarade enkäten¹⁵ och uppföljande intervjuer/informationsinsamling som rörde sju barn genomfördes.

2.1.4 Ytterligare källor

Inrapporteringarna har kompletterats av information som inhämtats från Polismyndigheten från tolv förundersökningar som inleddes 2012-2013. I de fall då barnen som förekom i förundersökningen inte hade registrerats i enkäten av kommunerna, stadsdelarna eller Migrationsverket så har de tillförts det totala antal barn där det uppstått misstankar om att de utsatts för människohandel eller människohandelsliknande brottslighet.

Misstankar om människohandel med barn har till sist även inhämtats från Länsstyrelsen i Stockholm. Länsstyrelsen ger information och stöd till myndigheter och organisationer som kommer i kontakt med möjliga människohandelsoffer och får därigenom information om många misstänkta fall av människohandel. Dock får Länsstyrelsen inte hantera känsliga personuppgifter eller handlägga ärenden och därför finns endast begränsad information om varje fall. Det finns tillräcklig information för att kunna identifiera om barnet registrerats till kartläggningen av socialtjänsten, Migrationsverket eller idéburna organisationer¹⁶ och de barn som inte redan registrerats har därför lagts till det totala antal barn där det uppstått misstankar om att de utsatts för människohandel eller människohandelsliknande brottslighet. Eftersom informationsunderlaget är begränsat har informationen om dessa barn dock inte införts i det insamlade materialet för bearbetning och analys.

¹⁴ Märta C. Johansson genomförde två intervjuer.

¹⁵ Barnrättsbyrån, Frälsningsarmén, Göteborgs Räddningsmission och Talita.

¹⁶ Fall där informationen om barnen liknar redan registrerade fall har räknats bort från det totala antalet barn som bedömts vara potentiella offer för människohandel.

2.1.5 Bearbetning och analys

Resultaten från intervjuerna med kommunerna, stadsdelarna, Migrationsverket, de idéburna organisationerna och förundersökningarna infördes i Excel. Informationen granskades tillsammans av Märta C. Johansson, docent vid Örebro universitet, Therése Fridström Montoya och Ingrid Åkerman för att identifiera de barn som kunde ha registrerats två eller flera gånger av olika aktörer.¹⁷ För att undvika en överskattning av antalet barn där misstankar om människohandel uppkommit har endast en registrering behållits i analysmaterialet i de fall då flera registreringar hade gjorts eller där det inte kunde uteslutas att flera registreringar gjorts. Den efterföljande statistiska bearbetningen av materialet har gjorts av Sune Karlsson, professor i statistik vid Örebro universitet.

2.1.6 Kartläggningens begränsningar

Kartläggningen beskriver ett minsta antal barn som socialtjänsten i landets kommuner och stadsdelar, Migrationsverket, idéburna organisationer, Åklagarmyndigheten och Länsstyrelsen i Stockholm kommit i kontakt med där det uppstått misstankar om människohandel av barnet eller människohandelsliknande brott. Det har inte varit möjligt att systematiskt samla information om individuella kontakter med barn från ytterligare myndigheter och aktörer, som Polismyndigheten och gode män. Kartläggningen har brottats med flera svårigheter och utmaningar som indikerar att det finns ett mörkertal bakom antalet registrerade misstankar.

2.1.6.1 *Många kommuner har inte besvarat den initiala enkäten*

Enkäten skickades ut till kommunernas centrala e-post för vidarebefordran till ansvariga för utsatta barn inom socialtjänsten. 83 kommuner (29 procent) har inte besvarat enkäten. Då flera förundersökningar om misstänkt människohandel med barn har utretts i kommuner som inte besvarat enkäten är det tydligt att det funnits misstankar om människohandel med barn i kommuner som inte deltagit i kartläggningen. Det finns även ärenden av misstänkt människohandel som varit föremål för förundersökning samt inrapportering av socialtjänsten i en kommun, där barnen senare anvisats till en annan kommun som rapporterat in att deras kommun inte haft några kontakter med barn där man misstänkt människohandel. Antingen så har informationen om misstankarna inte följt med barnen, vilket är problematiskt utifrån ett skyddsperspektiv, eller så har den som besvarat enkäten inte konkret kunskap om socialtjänstens kontakter med barn i sin kommun.

2.1.6.2 *Problem vid vidarebefordran av den initiala enkäten*

I flera kommuner har enkäten inte vidarebefordrats till alla som arbetar med utsatta barn och dessa har därför inte kunnat lämna information om de barn

¹⁷ Informationen från Länsstyrelsen i Stockholm granskades även för att se om misstankarna redan rapporterats av en annan aktör.

de kommit i kontakt med där det funnits misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brottslighet.¹⁸ De flesta som besvarat enkäten har varit ansvariga eller handläggare för ensamkommande asylsökande barn. Det finns därför risk att flera svenska barn och andra utländska barn som inte varit asylsökande men som vistats i landet inte kommit med i kartläggningen.

2.1.6.3 Svårigheter att lokalisera svarspersoner och information om barnet

I vissa kommuner har en svarsperson angett i den initiala enkäten att det uppstått misstankar kring ett eller flera barn. När kommunen sedan kontaktats har man i vissa fall inte kunnat ange vem som besvarat enkäten. I andra fall har man inte kunnat ge ytterligare information om barnen då den handläggare som har haft kontakten med barnet inte längre finns i tjänst och man kan därför inte identifiera barnet eller lokalisera barnets akt. Även om många kommuner har övergått från pappers- till digitala akter saknas ett system inom socialtjänsten och inom de enskilda kommunerna där misstankar om människohandel med barn registreras och kan följas upp. Det går inte att söka på "människohandel". Personalförändringar kan därför möjligtvis utgöra en förklaring till ökningen av registrerade fall varje år (se kapitel 3 och 4); om en handläggare slutat så minns den övriga personalen lättare fall som inträffade nyligen än de som en annan handläggare handlade 2012-2013. Möjligtvis har en reell ökning skett eller så finns det bättre kunskap inom organisationen om det som hänt de senaste två åren på grund av att kunskapen är beroende av de nuvarande anställdas kunskaper.

Det bör läggas till att Socialstyrelsen nyligen reviderade ett förslag på hur man kan strukturera den information om barn som ska dokumenteras (BBIC – Barns Behov i Centrum). I förslaget, som socialtjänsten kan använda sig av när de upphandlar eller anpassar sitt IT-stöd, ingår bedömningar om utsatthet, som "sexuell exploatering" och "annat otillbörligt utnyttjande", vilket anges omfatta människohandel.¹⁹ För de kommuner och stadsdelar som börjat använda sig av modellen kan en systematisk uppföljning på gruppnivå mycket lättare göras och en bättre bild framträda av socialtjänstens kontakt med dessa barn.²⁰

2.1.6.4 Socialtjänstens arbetsbelastning

Kartläggningen genomfördes under perioden juni-september 2015. Inledningen av perioden var semestertid och många inom socialtjänsten återkom till omfattande arbete med det största antal ensamkommande asylsökande barn som Sverige tagit emot. Flera uppgav att de inte hade

¹⁸ I vissa kommuner har enkäten endast skickats vidare till de som arbetar med ensamkommande asylsökande barn, vilket innebär att andra grupper barn inte rapporterats in.

¹⁹ Socialstyrelsen (2015), *Grundbok i BBIC*, s. 54, *Metodstöd i BBIC*, s. 34, och *Informationsspecifikationen för BBIC*, s. 16. Materialet finns tillgängligt på: <http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic/bbic-material>.

²⁰ Förhoppningen är att kommunernas IT-system har integrerat det nya systemet vid årsskiftet 2017.

möjlighet till uppföljande intervjuer om de barn de kommit i kontakt med där de haft misstankar om människohandel. Den omfattande arbetsbördan under den tid då kartläggningen genomfördes har i flera fall påverkat tillgången till information om barnen. De som trots situationen har medverkat i kartläggningen har därför bidragit stort under hög arbetsbelastning.

2.1.6.5 *Slutsats*

På grund av de förutsättningar som angetts ovan beskriver kartläggningen endast socialtjänstens erfarenheter i de fall av misstänkt människohandel som har identifierats i de kommuner och stadsdelar som medverkat i kartläggningen, där den som fått enkäten har haft kännedom om fallet och kunnat lokalisera barnets akt och där en uppföljande intervju varit möjlig att genomföra.

Kartläggningen illustrerar därmed också svårigheterna att ge en korrekt beskrivning av barns utsatthet för människohandel i Sverige och socialtjänstens kontakter med dessa barn. Misstankar har inte registrerats inom socialtjänsten på ett sådant sätt att de är sökbara, utan kunskapen finns primärt hos den handläggare som varit ansvarig för den direkta kontakten med barnet. Kommunerna och stadsdelarna har inget ansvar att rapportera in misstankar om människohandel till en central funktion, och det finns därför ingen samlad bild av förekomsten av socialtjänstens kontakter med barn där misstankar om människohandel med barn förekommit. Ytterligare myndigheter och aktörer har inte heller ett ansvar att rapportera in misstankar till en central funktion som därefter kan ge en samlad bild av förekomsten av misstänkt människohandel med barn i Sverige. Den nationella rapportören för människohandel redovisar lagföringen av människohandel, men har inte till uppgift att samla in uppgifter från andra myndigheter och aktörer.

Länsstyrelsen i Stockholm har sedan 2014 arbetat med att ta fram grundprinciper för bättre skydd och stöd till offer för människohandel (National Referral Mechanism) i samverkan med andra myndigheter och idéburna organisationer. Myndigheten har under arbetet med riktlinjerna konstaterat att en central funktion till vilken kommuner kan rapportera in misstänkt människohandel är en nödvändighet för att uppnå bättre översyn och på längre sikt ha möjlighet att följa upp ärenden på ett systematiskt sätt. Kartläggningen stödjer den slutsatsen.

2.2 Resultat från initiala enkätundersökningen: socialtjänsten i kommunerna och stadsdelarna

Av de 204 kommuner och 21 stadsdelar som besvarade den initiala enkäten angav 45 kommuner²¹ och 11 stadsdelar²² att de kommit i kontakt med 356 barn där man antingen *bedömt* eller fattat *misstankar* om att barnet utsatts för människohandel eller människohandelsliknande brott.

Tabell 1. Initialt enkätresultat

Antal barn som socialtjänsten:	Bedömer har utsatts för människohandel	Misstänker har utsatts för människohandel	Totalt
I kommuner	90	161	251
I stadsdelar	13	92	105
Totalt antal barn enligt initiala enkäten:	103	253	356

2.2.1 Bortfall

Från antalet initialt inrapporterade misstänkta fall (356 barn) räknas misstankarna om 204 barn bort efter direktkontakt med socialtjänsten, genomförda intervjuer eller då uppgifterna om barnen inte kunnat bekräftas.

Tabell 2. Anledningar till bortfall från socialtjänstens initiala enkätreportering

Främsta anledningarna till bortfall	Antal
Misstankarna rörde ett annat brott än människohandel eller människohandelsliknande brott (främst människosmuggling)	45
Barnets akt kunde inte lokaliseras	28
En initial feluppskattning hade gjorts	23
Oklart varför man inte hade närmare uppgifter om barnen	13
Den handläggare som svarat inom kommunen kunde inte identifieras alternativt hade rapporterat in felaktigt	12
Barnet hade redan aktualiserats i 2012 års rapport eller misstankarna uppkom inte mellan 2012-01-01 och 2015-06-30	9
Övriga skäl	74
Bortfall (totalt antal misstankar):	204

”Övriga skäl” har varit att handläggarna inte kunnat nå, meddelat att de inte haft möjlighet att delta i en uppföljande intervju eller av andra skäl inte kunnat ge information om barnen som initialt registrerats av kommunen eller

²¹ Av de 204 kommuner som svarat angav 22 procent att de kommit i kontakt med barn som man misstänker är offer för människohandel eller människohandelsliknande brott. I 2012 års rapport besvarade 219 kommuner enkäten. 39 av dessa kommuner (inkl. Stockholm och Göteborg) angav att de haft sådan kontakt med barn (13 procent av landets 290 kommuner; 18 procent av de 219 kommuner som besvarade enkäten).

²² Av de 21 stadsdelar/stadsområden (Stockholm, Göteborg och Malmö) som svarat angav 52 procent att de kommit i kontakt med barn som man misstänker är offer för människohandel eller människohandelsliknande brott.

stadsdelen. Det förekommer därmed barn som har registrerats initialt men som inte har kunnat följas upp i kartläggningen.

Utifrån 356 initialt rapporterade misstankar från socialtjänsten har intervjuer med anställda inom socialtjänsten därför endast genomförts om misstankar som gäller 152 barn.

2.3 Slutresultat: Antal barn som misstänks vara utsatta för människohandel och människohandelsliknande brott

Kartläggningen har identifierat totalt **210** unika barn där misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brottslighet registrerats av socialtjänsten i landets kommuner och stadsdelar, Migrationsverket, idéburna organisationer, Polismyndigheten och av Länsstyrelsen i Stockholm.

Resultatet baseras på följande källor.

Tabell 3. Källor för bekräftat antal misstankar

Misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brottslighet	Antal barn
Socialtjänsten	152
Migrationsverket	62
Förundersökningar 2012-2013 (Polismyndigheten)	12
Idéburna organisationer	7
Länsstyrelsen i Stockholm	72
<i>Totalt antal bekräftade misstankar:</i>	<i>= 305 barn</i>
Bortfall	– 95
Totalt antal bekräftade misstankar (unika barn)	210 (unika) barn

Orsaker till bortfallet är följande: 33 barn hade registrerats av olika aktörer två eller flera gånger. Gällande 61 barn vars uppgifter liknar varandra och vars identitet inte är säkerställd var det inte möjligt att bekräfta att det rörde sig om 61 olika barn som inte tidigare registrerats.²³ Uppgifterna om dessa barn har därför inte tagits med i sammanräkningen. Uppgifterna om ett sista barn räknades bort av andra skäl.²⁴

²³ Länsstyrelsen i Stockholms uppgifter hade redan registrerats av andra aktörer i kartläggningen i 21 fall. I 15 fall kan det inte uteslutas att de rapporterats in av andra aktörer. I 36 fall kan det säkerställas att barnen inte tidigare har registrerats. Dessa barn har därför räknats med i det totala antalet unika barn där misstankar uppkommit. Intervjuer om dessa barn utifrån frågeformuläret har dock inte genomförts.

²⁴ Misstankarna uppkom utifrån en falsk angivelse.

2.4 Jämförelse med tidigare rapportresultat

I 2012 års kartläggning registrerades utifrån den uppföljande intervjustudien med kommuner och idéburna organisationer misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brott för totalt 137 barn. 101 barn av de 102 barn som registrerats av kommunerna uppgavs ha utländskt medborgarskap (99 procent). Detta skiljer sig från de idéburna organisationernas erfarenheter, där 4 av de 35 barn som registrerats uppgavs ha utländskt medborgarskap (11 procent).²⁵

Tabell 4. Jämförelse mellan 2012 och 2015 års kartläggning: antal misstänkta fall (unika barn)

Jämförelse 2012 och 2015	2012 års kartläggning	2015 års kartläggning
Socialtjänsten: Misstankar om antal barn	102	111
Idéburna organisationer: Misstankar	35	7
Migrationsverket, förundersökningsmaterial, Länsstyrelsen i Stockholm: Information om misstankar		92
Antal bekräftat unika barn	137 barn	210 barn

Av de 111 unika barn som socialtjänsten haft kontakt med enligt 2015 års kartläggning har 98 barn utländskt eller saknar fastställt medborgarskap (88 procent). I 2015 års kartläggning har många färre barn registrerats av de idéburna organisationerna.²⁶ Av de sju barn som registrerats har fem utländskt medborgarskap (71 procent).

Antalet barn som kommunerna och stadsdelarna identifierat i 2015 års kartläggning liknar det antal som identifierades år 2012. Totalt sett har 2015 års kartläggning dock identifierat fler potentiella offer för människohandel eller människohandelsliknande brott mot barn än 2012 års kartläggning på grund av att information från fler aktörer har kunnat samlas in. Som i tidigare kartläggning står det klart att antalet misstankar är underrapporterat.

²⁵ Detta visar en tydlig skillnad mellan kommunerna och de idéburna organisationerna. Två möjliga hypoteser är att organisationerna i mindre utsträckning möter utländska barn eller att de i högre utsträckning än kommunerna bedömer att svenska barn utsätts för människohandel eller människohandelsliknande exploatering.

²⁶ Det kan finnas ett flertal förklaringar. Alla organisationer deltog inte med information. Några aktörer som registrerat misstänkta fall vid den tidigare kartläggningen uppgav att de nu inte hade några misstänkta fall. I vissa fall hade de som hade bäst kunskap om barnen inte möjlighet till uppföljande intervjuer inom tidsramen för informationsinsamlingen.

3. Vad vi vet om barnen som misstänks vara utsatta för människohandel eller människohandelsliknande brottslighet

3 Vad vi vet om barnen som misstänks vara utsatta för människohandel eller människohandelsliknande brottslighet

3.1 Inledning

Följande beskrivning och analys bygger på information om **174** barn.

Av de totalt 210 barn som kartläggningen identifierat har uppföljande intervjuer och närmare information endast kunnat samlas in om 174 barn. Informationen om de 36 unika barn som Länsstyrelsen i Stockholm haft kontakt med myndigheter om kunde inte tas med då det inte var möjligt att genomföra uppföljande intervjuer utifrån det längre frågeformuläret.

Följande beskrivningar bygger på de intervjuer utifrån ett längre frågeformulär som gjordes med socialtjänsten, Migrationsverket och de idéburna organisationerna gällande 165 unika barn.²⁷ Information om nio barn i förundersökningarna fördes också in i det statistiska underlaget för analys.

3.1.1 Kön och ålder

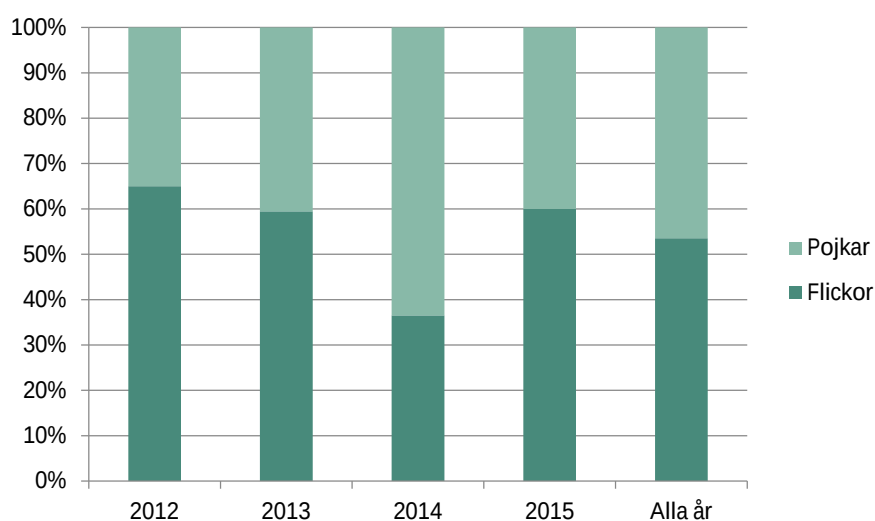

Diagram 1. Barnens könsfördelning 2012-2015.

²⁷ I vissa fall har informationen om de totalt 214 kontakter med barn som socialtjänsten och Migrationsverket haft använts.

Av de barn där misstankar om människohandel och människohandelsliknande brottslighet uppstod mellan 2012-2015 var 91 (54 procent) flickor och 79 (46 procent) pojkar.²⁸

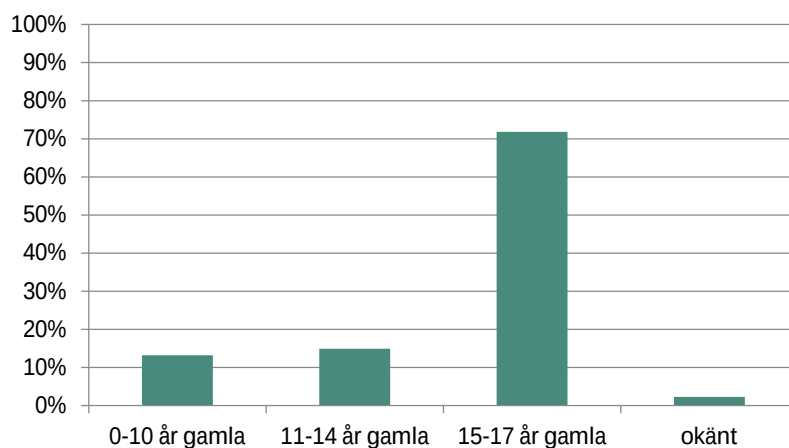

Diagram 2. Barnens åldrar (andel av alla barn)

De flesta barn var mellan 15-17 år gamla (72 procent). 15 procent av alla barn var mellan 11-14 år gamla. 13 procent av barnen var mellan 0-10 år gamla. En fjärdedel av de barn som var 0-10 år gamla var mellan 2-5 år.

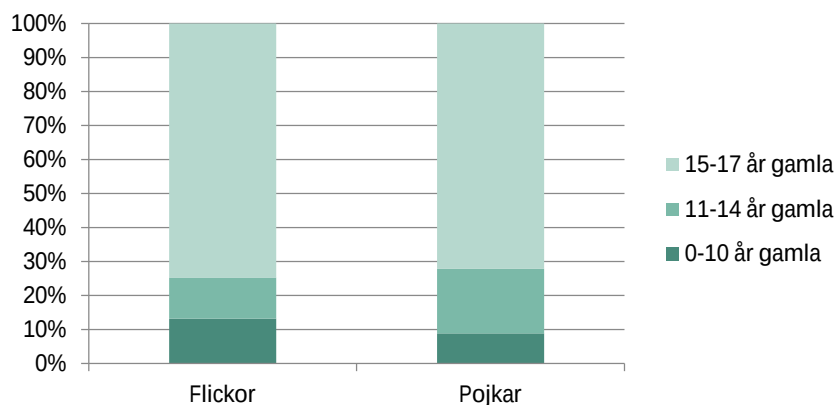

Diagram 3. Flickornas och pojkarnas åldrar (andel av varje grupp)

Genomsnittssiffrorna för alla barn liknar de siffror som gäller för flickorna, medan något fler flickor var 0-10 år gamla än genomsnittet och något fler pojkar var mellan 11-14 år gamla.

²⁸ Totalt 170 barn. Fyra barn som myndigheterna kom i kontakt med hastigt var mycket unga och kunde inte identifieras närmare innan föräldrarna försvann med dem.

Tabell 5. Antal flickor och pojkar i varje åldersgrupp

	0-10 år gamla	11-14 år gamla	15-17 år gamla	Totalt
Flickor	12 flickor (13 procent)	11 flickor (12 procent)	68 flickor (75 procent)	91 flickor
Pojkar	7 pojkar (9 procent)	15 pojkar (19 procent)	57 pojkar (72 procent)	79 pojkar
Okänt	4 barn			4 barn okänt
Totalt	23 barn	26 barn	125 barn	174 barn

3.1.2 Medborgarskap eller annan status

15 barn hade svenskt medborgarskap. Övriga barn var medborgare i totalt 34 länder (151 barn), var statslösa (två barn) eller hade okänt medborgarskap (sex barn).

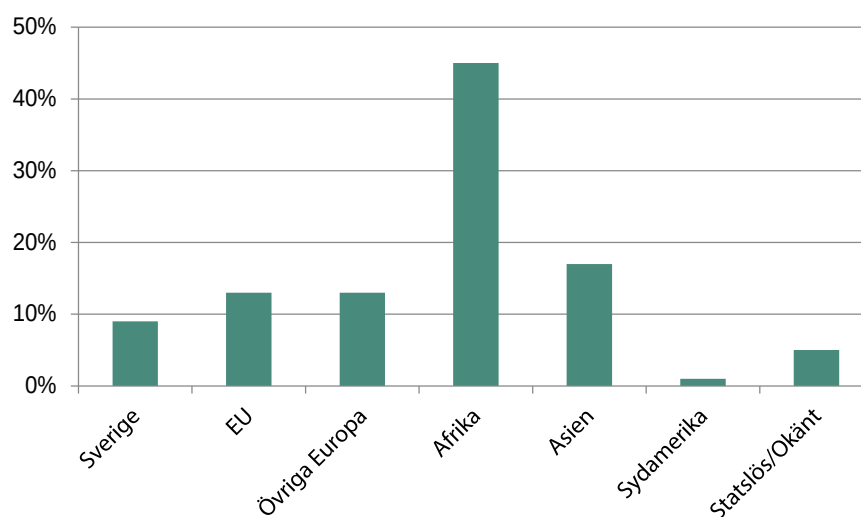

Diagram 4. Barnens medborgarskap: regioner

Det fanns 14 länder som fyra eller fler barn hade sitt medborgarskap i: sex afrikanska länder, två EU-länder, tre asiatiska länder och två länder från övriga Europa. Sverige är det andra medborgarskapslandet i ordningen.

Tabell 6. Barnens medborgarskap: länder

Specifikt land	Antal barn	Procent
Uganda	21	12.07
Sverige	15	8.62
Rumänien	14	8.05
Somalia	12	6.90
Eritrea	12	6.90
Nigeria	10	5.75
Algeriet alt. Marocko ²⁹	10	5.75
Afghanistan	9	5.17
Sierra Leone	9	5.17
Bulgarien	7	4.02
Ryssland	5	2.87
Albanien	5	2.87
Syrien	5	2.87
Mongoliet	5	2.87
Tre eller färre misstänkta offer	35	20.11
Totalt	174	100.00

3.1.3 Status i Sverige då misstänkarna uppkom

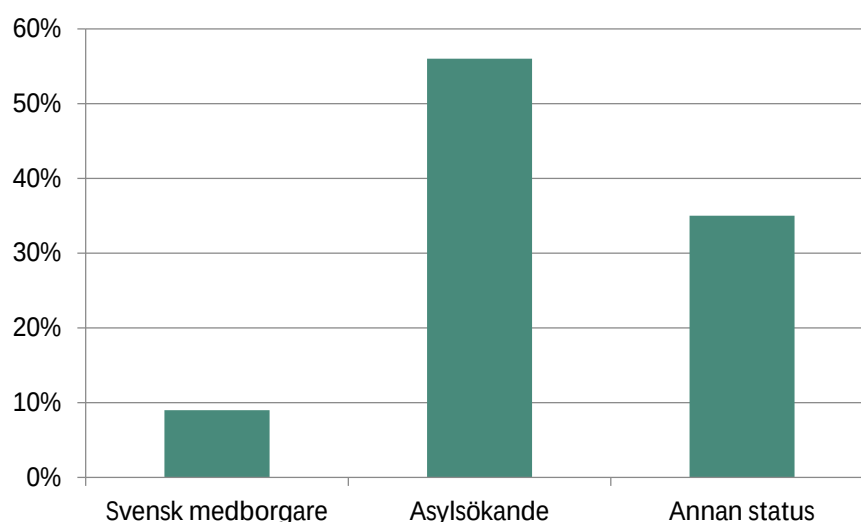

Diagram 5. Barnens status i Sverige då misstänkarna uppkom: andel asyl/icke-asylsökande

²⁹ Då barnens nationalitet inte kan bekräftas och flera barn uppgett varierande födelseland (Marocko alternativt Algeriet) behandlas dessa två länder gemensamt i kartläggningen.

De flesta barn var ensamkommande i Sverige när misstankarna om människohandel och människohandelsliknande brottslighet uppkom (64 procent). Nio procent av alla barn var svenska medborgare, 56 procent av barnen var asylsökande³⁰ och 35 procent av barnen hade annan status.³¹ De flesta misstankar rörde därmed barn med utländsk nationalitet som befann sig i Sverige utan vårdnadshavare. Det finns några exempel i kartläggningen på barn med vårdnadshavare där även föräldern misstänks vara utsatt för människohandel. Det finns fler exempel där barn har anträffats i exempelvis bärplockarläger eller på arbetsplatser där deras identitet och vårdnadshavare inte kan fastställas innan barnen har försvunnit. Det bör noteras att nio procent av barnen befann sig i Sverige med en vuxen som inte var barnets vårdnadshavare.

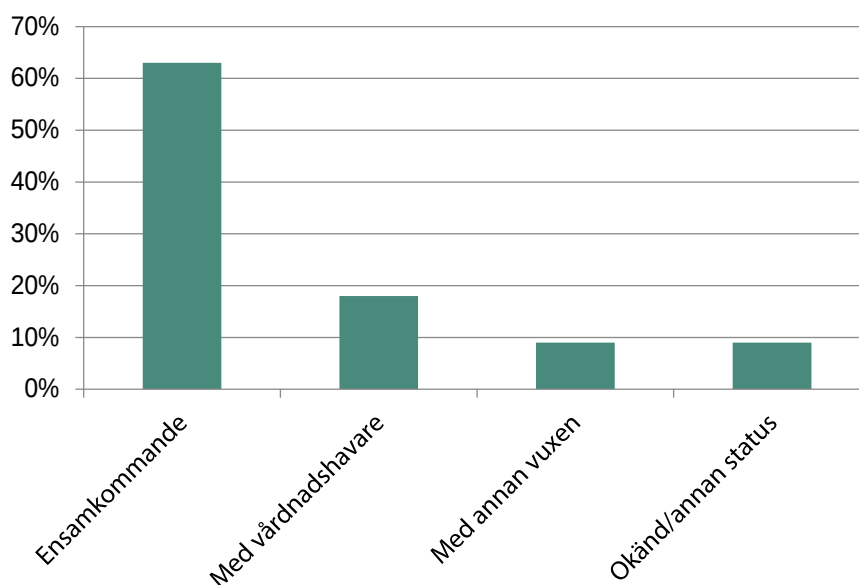

Diagram 6. Barnens status i Sverige då misstankarna uppkom: andel ensamkommande barn, barn med vårdnadshavare eller annan vuxen

De flesta av barnen ansökte om asyl, men många gjorde inte det. Många befann sig också i Sverige under en viss period innan de ansökte om uppehållstillstånd. 52 procent av de barn där man fattat misstankar om människohandel och som ansökt om uppehållstillstånd hos Migrationsverket hade inte gjort det direkt vid ankomst till Sverige, utan efter en viss tid. För en majoritet av de barnen var misstankarna därmed att de exploaterats i Sverige innan de ansökt om uppehållstillstånd.

³⁰ Ensamkommande asylsökande med eller utan god man, asylsökande med vårdnadshavare eller asylsökande med annan vuxen än vårdnadshavaren.

³¹ Ensamkommande barn, ej asylsökande som vistas i Sverige med annan vuxen, tidsbegränsat besök, okänd status och övriga.

En 17-årig flicka med medborgarskap i ett afrikanskt land berättade att hon togs till Sverige av en vän till familjen med löfte om att arbeta som barnflicka. Istället kom hon att utnyttjas sexuellt och i hushållsarbete under en period innan hon senare ansökte om asyl. Hon ändrade sig dock snabbt om sin asylansökan och önskade istället att återförenas med sin familj i hemlandet.

Ett stort antal flickor och pojkar har berättat att de sålts till personer i Sverige eller följt med personer till Sverige och här exploaterats sexuellt, antingen i prostitution eller sexuellt av personen som fört dem hit eller tagit emot dem. En 16-årig pojke med medborgarskap i ett afrikanskt land berättade att han följt med en man till Sverige som kom att utnyttja honom grovt i hushållsarbete. Barnen berättade i flera fall att de varit i Sverige en tid innan de kunnat lämna exploateringssituationen.

Tabell 7. Status i Sverige när misstankarna uppstod: antal barn

Status i Sverige när misstankarna uppstod	Antal barn
Medborgare	15 (9 procent)
Ensamkommande barn	23 (13 procent)
Ensamkommande asylsökande barn med eller utan god man	88 (51 procent)
Asylsökande med vårdnadshavare (VH)	6 (3 procent)
Asylsökande med annan vuxen än VH	4 (2 procent)
Ej asylsökande som vistas i Sverige med annan vuxen än VH	12 (7 procent)
Beviljats uppehållstillstånd	0
Tidsbegränsat besök ³²	10 (6 procent)
Okänd status	8 (4,5 procent)
Annan status	8 (4,5 procent)
Totalt	174 barn (100 procent)

³² Detta omfattar EU-medborgare och barn med turistvisum som inte sökt asyl och som inte vistas i Sverige med en vuxen som inte är deras vårdnadshavare.

3.1.4 Former av människohandel eller människohandelsliknande brott som man misstänker att barnet varit utsatt för

Tabell 8. Form av människohandel/exploateringssyfte

Form av människohandel/ exploateringssyfte	Flickor	Pojkar	Totalt
Sexuell exploatering mot ersättning	44	27	71 (41 procent)
Sexuell exploatering mot ersättning och andra former av exploatering (multipel exploatering)	5	2	7 (4 procent)
Annan sexuell exploatering	4	1	5 (3 procent)
Annan sexuell exploatering och andra former av exploatering (multipel exploatering)	2	1	3 (2 procent)
Tvångsarbete	1	4	5 (3 procent)
Avlägsnande av organ	0	1	1 (0,5 procent)
Krigstjänst	0	3	3 (1,5 procent)
Annan verksamhet i en situation som innebär ett nödläge för barnet (till exempel tiggeri, tungt/ej åldersanpassat hushållsarbete, brottsliga aktiviteter)	11	21	36 ³³ (20,5 procent)
Oklart utnyttjandesyfte	20	15	35 (20 procent)
Annat	4	4	8 (4,5 procent)
Totalt antal barn	91	79	174 (100procent)

Flickor misstänktes vara utsatta för olika former av människohandel för sexuella ändamål eller människohandelsliknande brott i 55 fall (60 procent) och pojkar i 31 fall (39 procent). ”Annan sexuell exploatering” omfattar exempelvis fall av barnäktenskap. Det fanns endast misstankar om tvångsarbete rörande tre procent av barnen. Dubbelt så många pojkar som flickor misstänktes utsatta för ”annan verksamhet i en situation som innebär ett nödläge för barnet”,³⁴ vilket ofta var brottsliga aktiviteter eller tiggeri. I några fall fanns det misstankar om ej åldersanpassat hushållsarbete. Det som är gemensamt för situationerna är nödläget som barnet befinner sig i.

³³ Inkluderar fyra barn vars kön inte kunde fastställas.

³⁴ BrB 4:1a anger fem exploateringssyften, däribland ”annan verksamhet i en situation som innebär ett nödläge för den utsatte”. Syftet anses omfatta bland annat tiggeri och kriminella aktiviteter i situationer när det tilltänkta offret befinner sig i ett nödläge. Prop. 2003/04:111: *Ett utvidgat straffansvar för människohandel*, s. 67.

En 11-årig pojke med medborgarskap i ett land i Mellanöstern berättade att han mot sin vilja tvingades att resa till Sverige med en annan familj och bära deras väskor under resan. Han förklarade att familjen sa sig behöva honom på resan då det underlättade för dem att komma till Sverige om de hade med sig ett barn. Väl i Sverige övergavs han av familjen.

Rörande 20 procent av barnen fanns det osäkerhet kring vilken form av exploatering man trodde att de var utsatta för. Denna osäkerhet var oftast fallet när det var ”andra omständigheter”, som hade orsakat misstankarna om att barnet var utsatt.³⁵

I ett fall fördes ett mycket ungt barn från Asien till Sverige på turistvisum av en person som uppgav sig vara en släkting. Släktingen berättade att mamman överfört vårdnaden till pappan i Sverige. Det visade sig dock genom DNA-prov att mannen inte var far till barnet och att barnet därför inte bodde hos en vårdnadshavare. Misstankar om människohandel uppkom även om exploateringssyftet var oklart.³⁶

Av de 174 barnen misstänktes det att människohandelsexploateringen skett eller var tänkt att ske i Sverige i 155 fall (89 procent). I elva fall (sex procent) var misstankarna att människohandelsexploateringen skett innan ankomsten till Sverige och att det inte fanns ett syfte att den skulle fortsätta här. Rörande åtta barn (fem procent) framgår det inte tydligt om misstankarna rör påtänkt eller genomförd exploatering utomlands eller i Sverige.

Få misstankar om tvångsarbete har rapporterats in.

En tonårspojke med medborgarskap i ett afrikanskt land stoppades vid den svenska flygplatsen med ett falskt pass. Han berättade att han först sålts till en man i ett annat afrikanskt land som senare sålde honom vidare till den kvinna som nu försökte föra in honom i Sverige. Syftet var att han väl här skulle ta hand om henne och hennes barn. Kvinnan anhölls för människosmuggling.

Antalet barn som misstänks ha exploaterats i tvångsarbete eller i annan verksamhet i en situation som innebär ett nödläge för barnet, till exempel ej åldersanpassat hushållsarbete, bör förstås som en underrapportering. Dels så har de flesta rapporter om misstankar gjorts angående barn som finns på transitboenden eller som är placerade i HVB-hem, där det är svårare att

³⁵ Se avsnitt 4.2.2. Omständigheterna kan till exempel indikera att det finns en risk att barnet kommer att utnyttjas men att exploateringen ännu inte påbörjats.

³⁶ Möjligtvis utgjorde handlingarna ett försök till kringgående av adoptionsreglerna. Adoption anses inte vara ett exploateringssyfte som kan leda till ansvar för brottet människohandel om inte intentionen är att exploatera barnet. UNODC (2015), Issue Paper, *The Concept of Exploitation in the Trafficking in Persons Protocol*, s. 39.

exploatera barn på detta sätt utan att boendepersonalen skulle upptäcka det. De barn där man fått indikationer om tvångsarbete har saknat ett identifierat boende.³⁷ En ytterligare indikation på att denna form av exploatering är underrapporterad är att det finns fall då tecken visats på att barn har exploaterats i familjehem i hushållsarbete som inte är åldersanpassat som inte rapporterats in till kartläggningen av kommuner.

En sjuårig flicka smugglades till Sverige från Palestina och placerades som ensamkommande asylsökande barn i så kallad privat placering hos sin morbror och dennes fru.³⁸ Under utredningen om hemmets lämplighet en månad senare inkom den första anmälan om missförhållanden, då flickan lämnats inlåst och ensam hemma med två tvååringar. Flera anmälningar inkom till socialtjänsten under de 14 månader flickan bodde hos paret om att flickan för illa på olika sätt med brist på omsorg och för stort ansvar för barnen och hushållsarbetet. Ett butiksbiträde kontaktade flickans skola om att flickan inte verkade få tillräckligt med mat då hon på väg till skolan på morgnarna försökte ta med sig riskakor från affären. Flickan berättade för sina skolkamrater att hon fick massor av stryk hemma, men fick dem att lova att inte berätta för de vuxna. Till de vuxna som frågade henne hur hon mådde sa hon att allt var bra och att hon älskade sin morbror och dennes fru. Både grannar och skolpersonal var oroliga och flera tog kontakt med socialtjänsten. En granne tog kontakt med polisen om missförhållanden i hemmet. Dessa lämnade i sin tur in en orosanmälan som blev liggande hos socialtjänsten sex arbetsdagar och som uppmärksammades först efter flickans död. Vid mordrättegången berättade grannar att innan flickan misshandlades till döds hade hon många gånger setts ansvara för tvätten själv, ta ut soporna och ibland ensam ta hand om de två mindre barnen i hushållet.

Mordrättegången fokuserade inte på exploateringen av flickan och potentiell människohandel utan på ansvaret för hennes död. Flickan verkar dock ha inhysts av en familj där hon utnyttjats i alltför betungande hushållsarbete för sin ålder. Hon växte inte i den takt hon borde, troligtvis på grund av brist på näring. Rättsläkaren vittnade om att flickan även hade läkta benbrott från misshandel som skett innan dödsmisshandeln. Under tiden skadorna läkte hade flickan hållits hemma från skolan. Den då åttaåriga flickan anförtrrodde sig inte om förhållandena i boendet till någon vuxen trots sin mycket svåra situation.

³⁷ I ett fall hade barnet lämnat placeringen på HVB-hemmet men upprätthållit kontakten med boendepersonalen som fattat misstankar om exploatering.

³⁸ Sammanfattningen baseras primärt på uppgifter från Blekinge tingsrätts dom i mål nr B 1063-14 (2015-02-03) och Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) tre beslut i ärendet (dnr 14077/2014, 18572/2014 och 16859/2014).

Fallet visar inte tydligt att ansvar för människohandel med barn skulle kunna styrkas i en rättegång. Det finns dock ett antal indikatorer i fallet som visar på eventuellt påbörjad exploatering i hushållsarbete snart efter flickans ankomst då hon förväntades ansvara för uppgifter som barnpassning och tvätt i en omfattning som inte var åldersanpassad och som ett nyligen anlant barn i sju års ålder inte är moget att ensam ansvara för.³⁹ Detta var kopplat till stora omsorgsbrister. De senare bristerna kan indikera de vuxnas förväntningar på barnet att hjälpa till, klara sig själv och inte vara en börda, istället för de vuxnas insikt om, hänsyn till och prioritering av barnets behov.

3.1.5 Boendesituation i Sverige när misstankarna om människohandel uppkom

Majoriteten av barnen befann sig i ett transitboende (34 procent) eller HVB-hem (24 procent) när misstankarna uppkom. Sju procent hade inget boende och tio procent hade okänt boende. Sju procent hade placerats i ”eget boende”, det vill säga barnet hade angett att det fanns en släkting eller närstående – en anknytning – som det ville bo hos.⁴⁰ Endast åtta procent bodde med sin biologiska familj. Tio procent hade andra former av boenden.⁴¹

Det är viktigt att ha i åtanke att detta är alla de fall som har uppmärksamats av myndigheterna och som sedan rapporterats in under kartläggningen. Placering i ”eget boende” utifrån anknytning innebär mindre myndighetsinsyn i barnets dagliga situation än i ett transitboende eller vid placering i ett HVB-hem. Statistiken i 2015 års kartläggning bör därför troligtvis inte förstås som att ”eget boende” innebär mindre risker att barn exploateras än i HVB-hem, utan snarare att personal i transitboenden och HVB-hem har mer insyn i barnets situation och har därför rapporterat in fler fall.

3.1.6 Underlag för barnens identitet

Endast åtta procent av de barn som inte hade svenskt medborgarskap och där misstankar om människohandel uppstått innehade pass. Fyra procent hade annan identifikation genom vilket deras identitet kunde fastställas. Den absoluta majoriteten barn (88 procent) hade inte dokumentation när de kom i kontakt med socialtjänsten eller Migrationsverket, utan myndigheterna hade endast tillgång till de uppgifter som barnen lämnade. Vid en asylansökan tas regelmässigt sökandens fingeravtryck, så barnets unika identitet är då möjlig att säkerställa. Efter detta finns uppgifterna om barnet tillgängliga för myndigheterna och man kan följa barnet. Vissa grupper barn som kommer i

³⁹ Att ta emot eller inhysa ett barn med syfte att exploatera det i en situation som innebär ett nödläge för barnet, till exempel genom alltför tungt ansvar för hushållet, utgör människohandel av ett barn.

⁴⁰ För en beskrivning av de regler som gäller vid placeringar, se Socialstyrelsens vägledning *Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar* (artikel nr 2013-5-2), s. 43-50 och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende*.

⁴¹ Tre procent var placerade i familjehem, två procent i jourhem eller annat enskilt hem, och fem procent hade andra boendesituationer.

kontakt med socialtjänsten ansöker dock inte om asyl, och deras fingeravtryck tas inte utan samtycke. Både deras verkliga och deras unika identitet är därför svår att fastställa. Bristen på identitetshandlingar och svårigheterna att fastställa barnets identitet innebär bland annat att det är svårt för socialtjänsten att följa upp barnen.

Många barn som socialtjänsten initialt rapporterade in misstankar om människohandel för till kartläggningen hade inte ansökt om asyl och hade avböjt att fingeravtryck skulle tas. Vissa barn kom dock i kontakt med Migrationsverket då de påbörjat en ansökan som de avbröt. För kartläggningens del innebär det att endast tio barn som uppgett att de kommer från Marocko eller Algeriet kunnat fastställas som unika individer. Myndigheterna har dock lämnat in många fler rapporter till kartläggningen om kontakter med barn som uppger att de kommer från Marocko eller Algeriet där misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brott uppstått.⁴²

3.1.7 Kunskap om barnens nuvarande situation

Utifrån det längre frågeformuläret ställdes en fråga om vad svarspersonerna visste om barnets situation i nuläget. Svar lämnades om 169 barn. För 23 barn angavs det att de i dagsläget mår förhållandevis bra. För 69 barn angavs ytterligare information, till exempel att de fått uppehållstillstånd eller hade återvänt till hemlandet. Ett barns död var inledning till misstankarna om människohandeln.⁴³ Man visste inget om 54 av barnen. Enligt uppgift hade 19 ytterligare barn försvunnit och man visste inget mer om dem.

Rörande de 19 barn som försvunnit så försvann tre barn i samband med beslut om avvisning från Sverige. Övriga 16 barn som försvann kom från tolv olika länder och två barn var statslösa. Det kan finnas fler barn som försvunnit bland den grupp av 54 barn som man inte hade några uppgifter om.

Man hade därmed kunskap om den nuvarande situationen för totalt 54 procent av barnen. För 46 procent av barnen hade man ingen kunskap eller endast kunskap om att de försvunnit.

3.2 Grupper barn som befinner sig i riskzonen

Vissa grupper barn kan vara särskilt utsatta för risken att exploateras då de befinner sig i miljöer eller situationer där de har mindre skydd och stöd. Att exempelvis befinna sig i ett främmande land utan vårdnadshavare innebär i sig större risker för ett barn, men det innebär inte att alla barn som vistas i Sverige utan vårdnadshavare faktiskt utsätts för människohandel eller exploatering. Det är även fallet att vissa barn utsätts för människohandel trots att de inte tillhör någon riskgrupp. Det bör uppmärksammas att nio procent av de barn där misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brott

⁴² Se vidare avsnitt 3.2.2.

⁴³ Bakgrunden beskrivs närmare i avsnitt 3.2.4.

uppkommit har svenskt medborgarskap. Det är dock fortfarande viktigt att identifiera grupper barn som utsätts för stora risker eftersom preventiva åtgärder är det mest skyddande och effektiva sättet att bekämpa människohandel och människohandelsliknande exploatering av barn.⁴⁴

Det bör understrykas att sårbara grupper barn behöver och ska ges särskilt skydd och stöd vare sig de riskerar att utsättas för människohandel eller inte.

Eftersom det inte funnits möjlighet inom kartläggningen att göra en fördjupad studie av riskgrupper identifierar detta avsnitt endast några grupper som framträtt som särskilt utsatta utifrån kartläggningen. Fördjupade studier om hur stödet för och skyddet av barnen kan stärkas rekommenderas.

3.2.1 Ensamkommande asylsökande barn

Som redan beskrivits vistas de flesta barn där misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brott uppkommit i Sverige utan vårdnadshavare och de flesta ansöker om asyl. Få barn visar upp ett giltigt pass och många har kommit till Sverige via människosmugglare.

Några barn har uppgett att de som smugglat hit dem är samma personer som har exploaterat eller planerat att exploatera dem. Ibland har detta skett innan barnen kommer i kontakt med svenska myndigheter. Ett barn berättade att det instruerats att uppge en anknytningsperson till Migrationsverket som barnet ville bli placerat hos i "eget boende". I vissa fall när barn har angett en anknytningsperson har socialtjänsten reagerat och istället placerat barnet på ett boende med personal; i vissa fall har barn uppgett att det placerades i hemmet och kom att exploateras. Det finns därmed exempel på kopplingen mellan människosmuggling och människohandel och att fall som initialt ter sig som människosmuggling kan uppvisa tecken på människohandel. Att utnyttja möjligheten till anknytningsboende för att ha tillgång till barnet för exploatering är en riskfaktor för ensamkommande barn. I vissa fall finns anknytningen; i vissa fall har barnet fått instruktioner om att uppge en falsk anknytning.

En 15-årig pojke med medborgarskap i ett afrikanskt land berättade senare att den släkting han vid det första mötet med Migrationsverket angett att han ville bo hos inte var en släkting, utan var en person som han inte tidigare träffat. Pojken berättade istället om de personer som förde honom till Sverige och som gav honom instruktioner om "släktingen".

Migrationsverket anvisar barn till så kallade anvisningskommuner i omedelbar anslutning till barnets asylansökan, medan socialtjänsten i kommunen tar emot

⁴⁴ En studie om barn i särskilda riskgrupper inom EU har nyligen publicerats av EU-kommissionen. Se *Study on high risk groups for trafficking in human beings* (2015).

barnet och har ansvaret för placeringen.⁴⁵ Mellan 2012-01-01 och 2015-06-30 har Migrationsverket anvisat 10 764 ensamkommande asylsökande barn till olika kommuner utifrån anknytning,⁴⁶ och andelen anknytningsanvisningar ökar.⁴⁷ Sedan ändringar i lag (1994: 137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) trädde i kraft 2014, vilket innebar att man utvidgade möjligheterna att anvisa barn till kommuner som inte hade överenskommelser om mottagande genom att ta bort kravet på särskilda skäl för anvisning,⁴⁸ har en markant ökning skett av anknytningsanvisningar. Innan ändringen hade Migrationsverkets praxis varit att särskilda skäl endast förelåg om barnet hade anhöriga i en viss kommun.⁴⁹ I propositionen som låg till grund för 2014 års ändring nämndes istället ”släktingar eller andra närstående”,⁵⁰ men utan att definiera vilka som borde anses som närstående.⁵¹

Vissa kommuner har larmat om att när en större grupp barn anvisats av Migrationsverket till en kommun där barnen begärt att få bo upplever socialtjänsten i anvisningskommunen att den inte har rimlig möjlighet att kontrollera alla placeringarnas lämplighet i nära anslutning till det att barnet börjar bo där.⁵² Då gruppen ensamkommande asylsökande barn ökat kraftigt, särskilt under 2015, riskerar svårigheterna att kontrollera anknytningspersoner och hem som barnen begär att placeras i att öka.

Anknytningsplaceringar är inte den enda länken som kan finnas mellan människosmuggling och människohandel. I de fall då man inte haft tillgångar för att betala människosmugglingen i förväg finns en skuld kvar som behöver betalas av, antingen av barnets familj eller av barnet självt.

⁴⁵ Se 3 § andra stycket i lag (1994: 137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA). Det initiala ”egna boendet” omvandlas efter socialnämndens beslut till familjehemsplacering hos närstående där ersättning utgår eller privat placering där barnet inte bedöms ha ett vårdbehov och ingen ersättning ges. När barnet anlånt ska en preliminär bedömning ”omgående” göras för en eventuell tillfällig placering i släktingens hem som jourhem. Detta ska följas av en barnavårdsutredning, följt av en familjehemsutredning som ska utreda lämpligheten av hemmet som familjehem. Socialstyrelsen har ställt sig ”tveksam” till privat placering som boendeform för ensamkommande barn. Dess vägledning anger: ”Då de privat placerade barnen inte omfattas av socialnämndens skyldighet att noga följa vården enligt 6 kap. 7 b § SoL, riskerar barnets individuella behov att inte uppmärksammas i tillräcklig grad och därmed uteblir behövliga stödsatser till nackdel för det enskilda barnet.” Socialstyrelsens vägledning *Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar* (artikel nr 2013-5-2) s. 46.

⁴⁶ Enligt uppgift från Migrationsverket 2015-11-03.

⁴⁷ Migrationsverket har under hösten 2015 påbörjat en intern utvärdering av anvisningssystemet för ensamkommande barn.

⁴⁸ SFS 2013:755.

⁴⁹ Prop. 2012/13:162. *Kommunalt mottagande av ensamkommande barn*, s. 19.

⁵⁰ A.a., s. 20.

⁵¹ Migrationsverkets nuvarande riktlinjer anger att anknytningspersoner kan vara släktingar eller andra närstående som är viktiga personer för barnet. De kan vara antingen namngivna och väl beskrivna personer eller personer som barnet knutit an till under flykten. *Principer för Migrationsverkets anvisning av kommun för mottagande av asylsökande ensamkommande barn* (reviderat 2014-12-19), s. 2.

⁵² Se till exempel

<http://skl.se/integrationsocialomsorg/socialomsorg/barnochunga/placeradebarnochunga/ensamkommande-barnochunga/skltyckermottagandeavensamkommandebarnochunga/skltyckermottagandeavensamkommandebarnochunga/utvecklaanknytningskriteriernaforanvisningarnatillkommunerna.6752.html>. Se även *Behov av regeländringar med anledning av flyktingsituationen*, avsnitt ”Förenklad handläggning vid placering av barn i familjehem” på <http://skl.se/download/18.90a8dce150976c29ee1d7cd/1445938712196/2015-10-27+Behov+av+regelprocentEFprocentBFprocentBDndringar+maa+flyktingsituationen.pdf>

Flera av de barn som förekommer i kartläggningen har angett att de har en skuld för resan som behöver betalas av. I vissa fall har personal uppmärksammat att okända vuxna tagit kontakt med barnet för återbetalning. Personal i boenden för ensamkommande barn har även berättat att många barn är under stark ekonomisk press. Det är inte ovanligt att barnen pratar om den skuld som de har och som de måste betala av eller att pengar måste skickas tillbaka till hemlandet.⁵³ Dessa barn befinner sig i en mycket utsatt position.

I fall där barn berättat att de blivit exploaterade i andra länder innan ankomsten till Sverige och flytt eller förts till Sverige har socialtjänsten och Migrationsverket flera gånger bedömt att människohandeln då skedde innan ankomsten och har därför inte gjort en polisanmälan. I flera fall har polisen ansett att om människohandeln skedde utomlands bör ingen utredning göras. Frågor som istället skulle kunna uppkomma är hur ett barn som uppger att det varit ekonomiskt och socialt marginaliserat i hemlandet och varit utsatt för människohandel i andra länder innan ankomsten till Sverige haft möjlighet att ensamt ta sig från ett främmande land till Sverige. Det är inte orimligt att de som tidigare exploaterat barnet ämnar fortsätta med det även här.

På grund av de risker som finns att personer vill ha tillgång till barn för att kunna exploatera dem bör anknytningskriterierna granskas för att stärka processen så att barn placeras hos släktingar eller närstående som de har verkliga band till. Risker för ensamkommande barn i skuldförhållanden och för barn som berättar om tidigare exploatering innan ankomsten till Sverige bör även granskas närmare.

3.2.2 Ensamkommande barn som inte ansöker om asyl

Många ensamkommande barn ansöker inte om asyl. Många av de barn som inte ansöker om asyl uppger att de kommer från Marocko eller Algeriet. En betydande del av barnen kan inte identifieras eftersom de varken har ID-handlingar eller samtycker till att fingeravtryck tas. Många av barnen är mellan 15-17 år gamla, men i kartläggningen finns även information om barn som är så unga som nio och tio år gamla.

Som nämnts ovan kan det finnas upp till 52 barn totalt från Marocko eller Algeriet där socialtjänsten och Migrationsverket fångat upp indikationer om människohandel. I endast ett fall hade barnets egen berättelse lett till misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brottslighet. Oftast har det funnits flera omständigheter som tillsammans orsakat misstankarna. Kontakter med okända vuxna och/eller att barnet haft tillgång till saker som det under omständigheterna borde haft svårt att få tag på är vanliga omständig-

⁵³ Se även kopplingen mellan skuld och tvångsarbete som görs i *Study on high risk groups for trafficking in human beings* (2015) s. 25.

heter som fått myndigheterna att reagera.⁵⁴ Andra vanliga omständigheter är att barnet begått brott, ibland i väldigt ung ålder. I några sådana fall har okända vuxna haft kontakt med barnet. Andra omständigheter är att barnet avvikit från sin placering och är för ungt för att kunna klara sig självt och/eller senare inte kan redogöra för hur det klarat sig under tiden det varit borta. I vissa fall har omständigheter kring barnets avvikelse orsakat misstankar.

I många av kartläggningens rapporter anges att barnen haft kontakt med polis på grund av brottsmisstankar, främst vad gäller stöld. Många barn aktualiseras också inom socialtjänsten via polisen. I många fall befinner sig barnen i grupper av andra barn som berättar att de tar hand om varandra. I vissa fall finns dock uppgifter om att barnen har nära kontakt med vuxna där indikationer om exploatering finns. Ibland har exempelvis barn setts överlämna värdesaker till vuxna efter stölder. Barnen berättar oftast att de inte har familj kvar i hemlandet eller att de inte har kontakt med familjen. Många barn uppges av socialtjänsten och boenden visa stark oro, ibland ångest och självskadebeteenden. Flera myndigheter uppger att många av barnen har drogmissbruk. Det är vanligt att de försvinner från sina placeringar, men det finns också exempel på barn som stannar på sitt boende och som det går bra för.

En pojke i äldre tonåren som uppgav att han kom från Marocko var ofta borta från boendet som han var placerad på och togs vid ett tillfälle av polis i samband med stölder. Personalen misstänkte att han även sålde sex och pojken angav vid ett tillfälle att han ville få hjälp då han bland annat fick förfrågningar om att sälja sex. Pojken har dock nu varit placerad under en kontinuerlig period på ett boende med personal där han trivs. Han går i skolan och har lärt sig svenska.

Dessa barn befinner sig i en mycket utsatt miljö med stora behov och omfattande risk för exploatering.

3.2.3 EU-medborgare

Vissa grupper av EU-medborgare framträder också som särskilt sårbara. I 2012 års kartläggning var 36 procent av barnen där misstankar uppkommit om människohandel eller människohandelsliknande brott EU-medborgare. De flesta vistades i Sverige tillfälligt eller hade sökt asyl. I denna kartläggning har 13 procent av barnen medborgarskap i ett EU-land, antingen Rumänien eller Bulgarien.

Två grupper barn bör särskilt noteras: barn som vistas i Sverige med en annan vuxen än sin vårdnadshavare, och barn som saknar boende eller har ett okänt boende. I de fall där 2015 års kartläggning registrerade misstänkt

⁵⁴ I de unika fallen orsakade dessa omständigheter de flesta av misstankarna. I alla fall som rapporterats in, som dock inte kan bekräftas vara unika individer, fanns dessa indikatorer bakom 37 procent av misstankarna.

tvångsarbete var barnen EU-medborgare, de vistades i Sverige med en vuxen som inte var deras vårdnadshavare och de saknade ett identifierat boende. Majoriteten av de barn från EU-länder där man misstänkte människohandel eller människohandelsliknande brott hade inget eller okänt boende. 37 procent av barnen vistades i Sverige med en eller flera vuxna som inte var barnens vårdnadshavare. Man misstänkte att barnen i kartläggningen var utsatta för flera exploateringssyften: sexuell exploatering mot ersättning, tvångsgifte, tvångsarbete, tiggeri, ej åldersanpassat hushållsarbete och brottsliga aktiviteter.

Dessa barn befinner sig i en mycket utsatt situation med omfattande risk för exploatering.

3.2.4 Barn vars vårdnadshavare är utsatta för människohandel

Plattformen Civila Sverige mot människohandel har uppmärksammat att många offer för människohandel har barn, ofta med sig men ibland på andra platser.⁵⁵ I deras rapport kallas barnen ”indirekta” offer.⁵⁶ Utgångspunkten är att de är mycket sårbara.

I vissa fall har både barn och vårdnadshavare varit offer för exploatering. I kartläggningen finns flera exempel där misstankar om att ett barn är utsatt för människohandel är nära kopplat till misstankar om att vårdnadshavaren är utsatt på samma sätt. I ett fall uppkom misstankar om exploatering på grund av det beteende en ung pojke som vistats med sin mor uppvisade. Mamman hade varit utsatt för människohandel för sexuella ändamål.

I ett annat fall fanns misstankar om att en pojke var utsatt för människohandel för tvångsarbete alternativt exploatering i annan verksamhet som innebar ett nödläge. Misstankarna uppkom då pojken vistades med sin far och misstankar även fanns om att pappan var utsatt för exploatering i samband med bärplockning.

I ett tredje fall vistades två barn med sin mor på ett asylboende som de senare lämnade. Misstankar fanns om att mamman varit utsatt för människohandel för sexuella ändamål, och att åtminstone ena barnet exploaterats bekräftades senare då barnet hittades avlidet med svåra skador till följd av exploateringen.

Det är viktigt att vara medveten om att många som utsätts för människohandel och människohandelsliknande brott har egna barn som kan vistas med den utsatta föräldern. Barn som visats med en vårdnadshavare som utsätts eller misstänks utsatt för människohandel befinner sig i en väldigt riskabel kontext.

⁵⁵ Plattformen Civila Sverige mot människohandel består av en rad aktörer, både idéburna organisationer och andra, som arbetar för att förbättra samordningen av insatser till personer som utsatts för människohandel samt motverka människohandel.

⁵⁶ Plattformen Civila Sverige mot människohandel (2015), *Civilsamhällets kontakter med utsatta för människohandel: Sammanställning*.

4. Myndigheternas agerande vid misstanke om människohandel med barn

4 Myndigheternas agerande vid misstanke om människohandel med barn

4.1 Inledning

Sveriges internationella förpliktelser innebär en skyldighet att bekämpa människohandel genom förebyggande åtgärder, rättslig prövning samt att ge möjliga brottsoffer skydd och stöd. Vi har särskilda skyldigheter mot barn. Myndigheterna har ansvar att hjälpa barnet, att utreda den misstänkta människohandeln och göra en rättslig prövning av ansvar för brott i de fall då det är möjligt.⁵⁷

Den mest effektiva och skyddande lösningen för att förebygga människohandel, särskilt bland sårbara grupper av barn, är att vidta preventiva åtgärder. Lagföring utgör dock ett viktigt komplement. Det första steget i att möjliggöra lagföring är att *identifiera potentiella offer* för människohandel och människohandelsliknande brottslighet. Om ett möjligt offer inte identifieras som ett sådant kommer inte sociala insatser som kan ge barnet särskilt stöd och skydd övervägas och en utredning om barnet varit utsatt för människohandel eller inte kan inte påbörjas. Om ett potentiellt offer inte identifieras som sådant kommer inte en polisanmälan göras, en förundersökning kan inte inledas, åtal kan inte väckas och en rättslig prövning av den eller de som är misstänkta är inte möjlig. Det är därför viktigt att stärka identifieringen av potentiella offer. I detta kapitel redovisas vilka indikatorer om människohandel som främst socialtjänsten vid landets kommuner och stadsdelar samt Migrationsverket reagerat på och som orsakat deras misstankar.⁵⁸

Det är vidare viktigt att inte dröja med åtgärder tills det är tydligt att det är människohandel, utan istället vidta åtgärder för att säkerställa att barnet *inte* är utsatt för människohandel eller människohandelsliknande brott. De myndigheter som först kommer i kontakt med barnet och som identifierat att barnet kanske är utsatt för människohandel bör inte vänta med att göra en polisanmälan tills de är säkra på att det är människohandel, utan vid misstanke om brottet bör en anmälan göras så att misstankarna kan utredas. I detta kapitel redovisas vilka åtgärder som främst socialtjänsten och Migrationsverket vidtagit vid misstanke om människohandel med barn eller människohandelsliknande brott.

⁵⁷ Sverige har skyldigheter enligt Palermo-protokollet, Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättning av rådets rambeslut 2002/629/RIF, Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (SÖ 2010:8) och art. 1 och 4 i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, ändrad genom protokoll nr 11 och 14 (ETS 5).

⁵⁸ Frågeformuläret har använt både orden "förmodad" och "misstänkt" människohandel för att indikera att det är den allmänna förståelsen av ordet "misstanke" som åsyftas och inte en viss grad av misstanke.

Utmaningarna gäller inte bara identifiering av potentiella offer och den initiala anmälan. Den efterföljande utredningen av brott och den rättsliga prövningen av människohandel och människohandelsliknande brottslighet utgör också en utmaning. 2015 års kartläggning har identifierat 210 unika fall av misstänkt människohandel med barn eller människohandelsliknande brottslighet mellan 2012-01-01 och 2015-06-30. Det finns därmed ett stort antal barn som myndigheter och idéburna organisationer misstänker har utsatts för brott. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har registrerat 82 polis-anmälningar om misstänkt människohandel med barn mellan 2012-01-01 och 2015-06-30.⁵⁹ Under samma period hade 39 förundersökningar för misstänkt människohandel med barn inletts.⁶⁰ Inga åtal för människohandel väcktes dock.⁶¹ De senaste två åtalen för människohandel med barn väcktes 2011, men inget ledde till fällande dom. Sedan människohandelsbrottet tillkom för 13 år sedan (2002) har gärningspersoner dömts till ansvar för människohandel med barn i totalt sju hovrättsavgöranden.⁶²

För att en rättslig prövning ska vara möjlig krävs att flera aktörer vidtar ett antal aktiva steg. Vart och ett av stegen i del 1-4 är nödvändiga för att en rättslig prövning av ansvar ska kunna möjliggöras. (Se figur på nästa sida.)

⁵⁹ Antalet anmälningar motsvarar inte nödvändigtvis samma antal barn, då flera anmälningar kan göras om ett barn. De 82 anmälningarna utgör därför ett högsta antal barn där en polisanmälan gjorts om misstankar om människohandel.

⁶⁰ Enligt uppgifter från Åklagarmyndighetens ärendehanteringssystem Cåbra.

⁶¹ I ett ärende väcktes istället åtal för människosmuggling.

⁶² Sökningen har endast gjorts på hovrättsavgöranden. Det kan finnas tingsrättsdomar som inte överklagats.

DEL 1.

Av socialtjänsten/Migrationsverket/andra:

DEL 2.

Av polisen⁶³:

DEL 3.

Av åklagaren:

DEL 4.

Av domstol:

4.2 Identifiering av potentiella brottsoffer

Identifiering av potentiella brottsoffer möjliggör att en kedja av lämpliga åtgärder kan initieras. Det är avgörande att alla aktörer som kommer i kontakt med barn är uppmärksamma på barnets situation och de signaler som barnet eventuellt skickar ut. Man bör även ta hjälp av de tecken på eller indikatorer om människohandel som ofta, men inte alltid, visar på en utsatt situation och möjlig människohandel i de fall när barnet själv inte förstår, kan eller vill berätta om situationen.

⁶³ Oftast lottas människohandelsärendet över till åklagare innan en misstänkt har identifierats, särskilt när det gäller barn, trots att detta inte är den ordinära ordningen vid brott.

4.2.1 Vem som först uppmärksammade den potentiella människohandeln

I 41 procent av de unika fallen angav de som besvarade det längre frågeformuläret att de själva fattat misstankar om att barnet kunde vara utsatt för människohandel eller människohandelsliknande brott när de kom i kontakt med barnet. I 34 procent av fallen så hade indikationerna först uppmärksammats av en annan myndighet, oftast av Polisen (17 procent av fallen). I två procent av fallen hade barnens gode män uppmärksammat indikationerna, medan personal på barnens boenden hade fattat den initiala misstanken i nio procent av fallen. I tio procent hade andra personer uppmärksammat indikationerna. I tre procent av fallen fanns ingen information om vem som uppmärksammat indikationerna.

Granskar man varje myndighet för sig ser man skillnader.

Tabell 9. Vem som först uppmärksammade indikationerna om människohandel

Vem som först uppmärksammade indikationerna om människohandel/-människohandelsliknande brott	Socialtjänsten	Migrationsverket
Migrationsverket	4,5 procent	
Polisen	16 procent	6,5 procent
Annan myndighet	17 procent	1,5 procent
Vi själva	32 procent ⁶⁴	79 procent
Gode mannen	2 procent	5 procent
Personal på boenden	16 procent	3 procent
Annan person/aktör	12,5 procent	5 procent
Totalt:	100 procent	100 procent

Medan Migrationsverkets personal fattat egna misstankar i 79 procent av sina fall⁶⁵ har socialtjänsten fattat egna misstankar i 32 procent av sina inrapporterade fall.⁶⁶

Det fanns inte möjlighet inom kartläggningens tidsram att till exempel omfatta gode mäns kontakter med de barn de företräder. Detta skulle ha kunnat ge en bättre bild av deras erfarenheter och kontakter både av barn som är placerade i HVB-hem, SiS-boenden samt i eget boende där myndighetspersonal saknas i det dagliga livet. Som angetts i stycke 3.1.5 har de flesta rapporteringar skett om barn som är placerade på HVB-hem eller transitboenden.

⁶⁴ I tolv procent hade man fattat misstankar utifrån information från andra aktörer.

⁶⁵ Detta bygger på en granskning av Migrationsverkets 62 inrapporterade fall.

⁶⁶ Detta bygger på en granskning av svar från socialtjänstens 111 inrapporterade fall.

4.2.2 Indikatorer som lett till misstankar

2015 års kartläggning visar att den främsta indikatorn som gjort att misstankar uppstått om att barnet utsatts för människohandel är barnets egen berättelse. Efter barnets berättelse är ”andra omständigheter” den vanligaste indikatorn som leder till misstankar om att barnet utsatts för människohandel. ”Andra omständigheter” är exempelvis omständigheter kring barnets resa, ankomst eller försvinnande, att andra familjemedlemmar utsatts för människohandel eller information kring de personer som barnet bor hos som orsakar misstankar om att barnet har eller riskerar att exploateras.

Den tredje vanligaste indikatorn för misstänkt människohandel är att barnet har vissa former av kontakter med okända vuxna vilket ger anledning till frågor, och/eller att barnet har saker som det under omständigheterna borde haft svårt att få tag på (pengar, cigaretter, droger eller annat). I vissa fall finns det tydliga omständigheter bakom misstankarna om människohandel, exempelvis då polisen tagit kontakt med socialtjänsten med anledning av misstänkt människohandel med barnet.

Tabell 10. Indikatorer bakom misstankar om människohandel

Indikatorer bakom misstankar om människohandel	Flickor	Pojkar	Okänt	Totalt:
Barnets egen berättelse	25	40	0	37,5 procent av fallen
Andra omständigheter	38	15	0	30,5 procent av fallen
Kontakter med vuxna och/eller innehav av värdesaker	16	22	4	24 procent av fallen
Tydliga omständigheter	12	2	0	8 procent av fallen
Totalt: angivna indikatorer bakom misstankar	91	79	4	174 barn (100 procent)

Resultaten visar att barnets berättelse ges stor vikt och tilltro. De visar också att många barn berättar om vad de upplevt. Trots att färre pojkar misstänkts utsatta för människohandel totalt ligger deras berättelse till grund för misstankarna i fler antal fall än för flickor.⁶⁷ ”Andra omständigheter” ligger till grund för misstankarna kring flickorna i högre grad än för pojkarna, medan kontakter med okända vuxna och/eller innehav av värdesaker ligger till grund för misstankar i fler fall som rör pojkar.

Resultaten indikerar även risker för barn. Om den främsta orsaken till misstankar om människohandel är barnets egen berättelse är det möjligt att andra indikatorer inte uppfattas av myndigheterna i tillräckligt hög utsträckning för

⁶⁷ Anledningarna bakom går inte att fastställa. Några förslag på teorier kan vara att pojkar berättar om sin situation i högre grad än flickor eller att deras berättelser i högre grad leder till misstankar.

att leda till misstanke. Barn som inte vill eller upplever att de kan berätta om vad som pågår riskerar då att bli mycket utsatta. I 64,5 procent av de fall av misstankar om människohandel med barn som Migrationsverket registrerat har misstankarna orsakats av barnets berättelse.⁶⁸ Motsvarande andel för socialtjänsten är 21 procent.⁶⁹ Det kan noteras att Migrationsverket i regel endast träffar barnet två gånger; vid det initiala inledande samtalet och sedan vid asylutredningen. Det är troligt att det finns många barn som inte berättar om sin utsatta situation vid de begränsade tillfällena och personalen behöver därför stöd i att proaktivt kunna identifiera indikatorer och risker för barnet.⁷⁰

En 17-årig flicka berättade att hon varit kidnappad och sexuellt exploaterad i sitt hemland och att hon smugglades direkt till en kvinna i Sverige som tog henne till Migrationsverket för att göra en asylansökan. Flickan uppgav initialt att hon önskade "eget boende" hos kvinnan, men socialtjänsten fattade misstankar eftersom ingen verklig anknytning till kvinnan fanns och flickan placerades därför i ett annat boende. Gode mannen hade besökt kvinnans hem och godkänt det, men flickan verkade må dåligt efter egna besök där. Boendepersonalen fattade ytterligare misstankar när kvinnan tillsammans med flera män ville hämta upp flickan sent en kväll och när okända män ringde efter flickan nattetid. Flickan visade tydliga tecken på att må väldigt dåligt. Några månader senare ansökte en annan kvinna om att bli familjehem för flickan, men socialtjänsten antog inte förslaget. Flickan valde själv att göra en polisanmälan men förundersökningen lades ner efter ett förhör.

Det som är positivt med resultaten är att i 92 procent av fallen uppstår misstankar utan att det är tydligt att det är människohandel.

Resultaten indikerar att det finns ett omfattande behov av utbildning, handböcker och interna rutiner inom socialtjänsten, Migrationsverket, för gode män och annan personal som kommer i kontakt med barn om de indikatorer man bör vara uppmärksam på i möten med barn, särskilt barn som tillhör sårbara grupper. Utbildning och rutiner som bygger på goda erfarenheter från Sverige och andra länder skulle kunna stärka kapaciteten att proaktivt identifiera misstänkt människohandel och människohandelsliknande brottslighet, bland annat genom frågor och en helhetsbild av barnets situation som inte förutsätter att barnet berättar öppet om sin situation.

⁶⁸ I 40 av totalt 62 inrapporterade misstankar om människohandel.

⁶⁹ Vid andel av de unika barnen är det 24 av 113 misstankar som baseras på barnets berättelse. I totala antalet kontakter med 125 barn har 25 misstankar orsakats av barnets berättelse.

⁷⁰ Migrationsverket utvecklar för närvarande en ny intern process för hur man möter barn utan vårdnadshavare och bland annat kan fånga upp indikatorer om människohandel och barnets skyddsbehov så tidigt som möjligt.

4.3 Polisanmälan av misstänkt människohandel eller andra åtgärder

Intervjustudien i 2012 års kartläggning visade att socialtjänsten vid landets kommuner och stadsdelar gjort en polisanmälan eller på annat sätt gett polisen information om sina misstankar om människohandel med barn i nästan två tredjedelar av fallen.⁷¹ I 2015 års kartläggning angav personal inom socialtjänsten och Migrationsverket som kommit i kontakt med misstänkt människohandel eller människohandelsliknande brott mot barn att man gjort en polisanmälan om misstankarna i 49 procent av de unika fallen mellan 2012-2015.⁷² I en stor del av fallen hade man vidtagit andra åtgärder. Granskar man det totala antalet misstankar som socialtjänsten och Migrationsverket responderat på – inte endast de unika fallen – sjunker andelen polisanmälningar till 45 procent.

Tabell 11. Polisanmälan eller ej av misstankarna

Har förmodan/misstanken polisanmälts?	Socialtjänsten	Migrationsverket
Ja	44 procent av fallen ⁷³	47 procent av fallen ⁷⁴
Nej, misstankarna var för vaga	15 procent av fallen	3 procent av fallen
Vi lämnade istället ett tips	1 procent av fallen	18 procent av fallen
Andra åtgärder	40 procent av fallen	32 procent av fallen
Totalt (procent)	135 barn (100 procent)	62 barn (100 procent)

Resultaten visar att Migrationsverkets personal anmäler i högre grad än socialtjänstens. Socialtjänsten vidtar andra åtgärder, exempelvis samråd med polisen, i högre grad än Migrationsverket, eller avstår från att göra en anmälan på grund av att misstankarna anses för vaga. Migrationsverkets personal, å andra sidan, lämnar oftare än socialtjänsten in underrättelseinformation och tips till polisen istället för att göra en polisanmälan.

⁷¹ Länsstyrelsen i Stockholms län (2012), *Barn utsatta för människohandel*, s. 48.

⁷² 80 av 163 unika fall. Totalt har kartläggningen information om 91 polisanmälningar i relation till unika barn. Elva av dessa relaterar till förundersökningsmaterialet och de idébarnorganisationernas kontakter.

⁷³ Andelen har räknats utifrån alla 135 angivna svar av socialtjänsten (inte begränsat till unika barn). I ett antal fall har den som besvarat frågeformuläret inte haft kunskap om vilken åtgärd som vidtagits i relation till barnet.

⁷⁴ Andelen har räknats utifrån de 62 barn som Migrationsverkets lämnat uppgifter om (inte begränsat till unika barn).

4.3.1 Myndigheternas styrdokument och riktlinjer vid misstanke om brott

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd från 2014 som ska tillämpas vid misstanke om brott mot barn enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen med förbud mot könsstypning av kvinnor ”bör en polisanmälan skyndsamt göras, såvida det inte strider mot barnets bästa. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras.”⁷⁵ Rådet är därmed att en polisanmälan om misstanke om människohandel med barn bör göras *om det inte strider mot* barnets bästa. Vid oklarhet bör polis eller åklagare konsulteras. Att lämna underrättelseinformation och tips anges inte som alternativ.

Socialstyrelsens allmänna råd om att en polisanmälan skyndsamt bör göras vid misstanke om vissa brott mot barn innebär en relativt låg tröskel. Enligt Socialstyrelsens uppdaterade vägledning från 2015 behöver anmälan inte föregås av en omfattande utredning, en misstänkt gärningsperson behöver inte vara identifierad och om man vid misstanke avstår från att göra en polisanmälan bör orsaken till det framgå av barnets journal.⁷⁶ En välgrundad misstanke krävs alltså inte, utan endast anledning att tro. En av orsakerna till omformuleringen av det allmänna rådet 2014 var att klargöra att utgångspunkten är att en polisanmälan inte är skadlig för barnet⁷⁷ och vägledningen understryker därför vikten av att en anmälan görs utifrån barnets behov av skydd, rättssäkerhet och rätt till skadestånd.⁷⁸

Länsstyrelsen i Stockholms handbok vid misstänkt människohandel, *Kan det vara människohandel?*⁷⁹ är nu under revidering för att bättre reflektera Socialstyrelsens förtydligande i det senaste allmänna rådet. Tidigare angavs: ”Huvudprincipen är att en misstanke om brott mot barn och unga skyndsamt bör anmälas om det är till barnets bästa.”⁸⁰ Skriften omnämnde även möjligheten att lämna underrättelseinformation då det inte finns tillräckliga skäl att göra en polisanmälan.

⁷⁵ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga, s. 6.

⁷⁶ Socialstyrelsen (2015) *Utreda barn och unga: Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen* (artikel nr 2015-1-9 s. 145-149.

⁷⁷ Enligt uppgift från Socialstyrelsen 2015-11-04.

⁷⁸ Socialstyrelsen (2015) *Utreda barn och unga: Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen* (artikel nr 2015-1-9) s. 146-147.

⁷⁹ Länsstyrelsen i Stockholms län (2015), *Kan det vara människohandel? Kortfattad information till myndigheter med flera som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel.*

⁸⁰ A.a., s. 26.

Tabell 12. Socialtjänsten: polisanmälan eller andra åtgärd

Har förmodan/misstanken polisanmälts?	2012	2013	2014	2015 (15-06-30)	Antal fall:
Ja	4	13	23	20	60
Nej, misstankarna var för vaga	2	3	8	7	20
Vi lämnade istället ett tips	1	0	0	1	2
Andra åtgärder	4	5	11	33	53
Antal fall:	11	21	42	61	135

Enligt Migrationsverkets *Handbok i migrationsärenden*⁸¹ fastställs anmälningsskyldigheten till socialnämnden om personalen får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Dock anges inte att en polisanmälan ska göras vid misstankar om människohandel av ett barn. Handboken skiljer inte på åtgärder för vuxna och för barn vid misstankar om människohandel, utan anger att den sökande ska informeras om vikten av att göra en polisanmälan och att Migrationsverket ska rapportera eller lämna tips om misstanken till polisen. Efter att handboken uppdaterades 2015, med bland annat förslag om att underrättelseinformation lämnas till polisen, har en ökning av tips som lämnas till polisen skett. Alternativt har andra åtgärder vidtagits vid misstankar om människohandel med barn istället för att polisanmälningar görs.

Tabell 13. Migrationsverket: polisanmälan eller andra åtgärder

Har förmodan/misstanken polisanmälts?	2012	2013	2014	2015 (15-06-30)	Antal fall:
Ja	5	8	8	8	28
Nej, misstankarna var för vaga			1	1	2
Vi lämnade istället ett tips	0	1	1	9	11
Andra åtgärder	3	2	3	12	20
Antal fall:	8	11	13	30	62

Undantaget till polisanmälan i Socialstyrelsens allmänna råd från 2014 är om en sådan skulle *strida* mot barnets bästa. Under kartläggningens intervjuer hänvisade dock varken socialtjänsten eller Migrationsverket till barnets bästa som förklaring till att man inte gjort en polisanmälan. I endast 15 procent av socialtjänstens svar (totalt 20 fall) angavs alltför vaga misstankar som orsak till att man inte gjort en polisanmälan.

Två flickor berättade att de smugglats till Sverige av en kvinna och att ”dåliga saker hade hänt” innan de lyckats fly från henne och ta

⁸¹ Migrationsverket, *Handbok i migrationsärenden*, <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Styrning-och-uppfoljning/Lagar-och-regler/Handbok-i-migrationsarenden.html>

sig till polisen. Eftersom Migrationsverket lämnat in ett tips till polisen gjorde socialtjänsten ingen polisanmälan. Flickorna anvisades senare till en annan kommun som till kartläggningen uppgav att den inte haft kontakt med några fall av misstänkt människohandel med barn.

Konsekvenserna av att andra åtgärder än polisanmälan vidtas är att informationen som ligger till grund för misstankarna endast finns tillgänglig under en viss tid eftersom underrättelsematerial sparas under en begränsad tidsperiod. Informationen kan därför endast följas upp under en viss tid. Vidare behöver inte ett formellt beslut fattas av polisen om man går vidare med inlämnad underrättelseinformation eller inte. Detta skiljer sig från en polisanmälan där polisen registrerar ett beslut om man ska inleda en förundersökning eller inte samt motiverar varför en förundersökning läggs ner. När en polisanmälan inte görs försvåras uppföljning av misstankar om människohandel och tillsyn över hur människohandelsärenden hanteras inom Polismyndigheten blir beroende av individens tillgänglighet och minnesförmåga.

En uppföljning inom socialtjänsten både av beslutsrutiner kring polisanmälan samt vilka motiveringar som lämnats till att en polisanmälan inte gjorts skulle ge en bättre bild av de utbildningsbehov som finns inom kommunerna och stadsdelarna. Resultaten indikerar att det finns ett behov av utbildning och enhetliga interna rutiner inom socialtjänsten och Migrationsverket om när en polisanmälan bör göras vid misstankar om människohandel av barn.

4.3.2 Sekretessbestämmelserna inget hinder för anmälan

Endast två av 60 personer som svarade på det längre frågeformuläret var osäkra på om sekretessreglerna kunde utgöra ett hinder för att anmäla misstänkt människohandel av ett barn. Övriga angav att sekretess inte utgör ett anmälningshinder vid misstankar om människohandel.⁸² Sekretessbegränsningar verkar alltså inte inverka på beslutet om att göra en polisanmälan eller inte.

4.3.3 Indikatorer om människohandel bakom polisanmälan

Barnets berättelse ligger inte endast till grund för majoriteten av uppkomna misstankar. Kartläggningen visar dock att den vanligaste indikatorn när en polisanmälan har gjorts av socialtjänsten eller Migrationsverket är just

⁸² 21 kap. 10 § i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) anger: Sekretessen enligt 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket och 3-5 §§, 26 kap. 1, 3, 4 och 6 §§ samt 33 kap. 2 § hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt arton år och det är fråga om brott som avses i 1, 3, 4 eller 6 kap. brottbalken, eller 2. lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.

barnets egen berättelse. Den näst vanligaste indikatorn bakom en polisanmälan är ”andra omständigheter”.

Tabell 14. Indikatorerna bakom olika valda åtgärder vid misstankar om människohandel

Indikatorer om människohandel bakom polisanmälan	Polisanmälan i fall	Andel:
Barnets egen berättelse	42	48 procent av fallen
Andra omständigheter	25	28 procent av fallen
Kontakter med vuxna och/eller innehav av värdesaker	14	16 procent av fallen
Tydliga omständigheter	7	8 procent av fallen
Totalt antal angivna indikatorer vid polisanmälan	88	100 procent

En jämförelse av statistiken kring indikatorerna som lett till misstankar med statistiken kring polisanmälningarna visar bland annat att polisanmälan oftare görs när misstankarna har orsakats av barnets berättelse än när de orsakats av andra indikatorer.⁸³ I 63 fall har barnets berättelse lett till misstankar. I 42 av dessa fall har man polisanmält misstankarna (67 procent). I 53 fall har ”andra omständigheter” lett till misstankar. I 25 av dessa fall har man polisanmält (47 procent). I 38 fall har kontakter med okända vuxna och/eller innehav av saker som barnet under omständigheterna borde haft svårt att få tag i orsakat misstankar. I 37 procent av dessa fall har man polisanmält.

4.3.4 Anmälan för olika former av åsyftad exploatering

Enligt BRÅ polisanmäldes 82 misstankar om människohandel med barn mellan 2012-01-01 och 2015-06-30.

Tabell 15. BRÅ:s statistik över antal polisanmälningar (2012-01-01 - 2015-06-30)

Människohandel med barn	2012	2013	2014	2015 (15-06-30)	Totalt antal:
För sexuella ändamål	9	11	5	3	28
För tvångsarbete	0	5	3	3	11
För tiggeri	0	4	5	5	14
För organhandel	0	1	1	0	2
För krigstjänst	0	0	0	0	0
För övriga ändamål	13	0	5	9	27
Totalt antal:	22	21	19	20	82

⁸³ Under indikatorn ”tydliga omständigheter” är misstankarna i flera fall redan polisanmällda.

2015 års kartläggning registrerade att totalt 102 polisanmälningar gjorts. 91 av dessa rörde unika barn.

Tabell 16. Antal polisanmälningar enligt 2015 års kartläggning

Människohandel med barn	2012	2013	2014	2015 (15-06-30)	Totalt antal:
För sexuella ändamål	7	16	17	6	46
För tvångsarbete	0	0	3	0	3
För tiggeri eller annat nödläge (ex. brottsliga aktiviteter)	2	5	7	2	16
För organhandel	0	0	0	0	0
För krigstjänst	0	0	0	0	0
För övriga ändamål	0	1	1	1	3
För multipla syften	0	4	2	2	8
Oklart exploateringssyfte	0	1	3	11	15
Totalt antal:	9	27	33	22	91

BRÅ:s siffror är inte direkt jämförbara med 2015 års kartläggning eftersom BRÅ:s statistik bygger på antal anmälningar och inte unika barn.⁸⁴ En viss jämförelse är dock ändå intressant. Betydligt fler polisanmälningar har registrerats av BRÅ under 2012 (22 stycken) än som rapporterats in av socialtjänsten och Migrationsverket (nio stycken).⁸⁵ Förklaringar kan vara att polisen själv eller andra aktörer initierat anmälningarna, att flera anmälningar gjorts rörande samma barn eller att socialtjänsten eller Migrationsverket inte rapporterat in misstankar om barn som de kommit i kontakt med under 2012. Indikationen är dock att kartläggningens totala antal misstankar om barn är lågt räknat. Det kan även noteras att BRÅ registrerat 54 anmälningar totalt för andra ändamål än sexuella, medan kartläggningen endast registrerat 45 sådana anmälningar. Slutsatsen torde igen vara att kartläggningens totala antal misstankar om utsatta barn är lågt räknat. Kartläggningen redovisar totalt fler polisanmälningar för sexuell exploatering (46 stycken) än som registrerats av BRÅ (28 stycken). Skillnaden i dessa siffror beror delvis på att kartläggningen även omfattar människohandelsliknande brott, som grovt koppleri och koppleri. En ytterligare förklaring till skillnader mellan BRÅ och kartläggningens antal bör nämnas. Under intervjuer har några personer angett att de i vissa fall vänt sig till polisen för att göra en anmälan och först senare förstått att informationen togs upp som under rättelseinformation istället för att kodas som ett misstänkt brott i en polisanmälan.

⁸⁴ Flera anmälningar kan göras för samma barn. Siffrorna visar därmed på ett högsta antal barn där misstankar om människohandel polisanmälts.

⁸⁵ Det är möjligt att en stor del av anmälningarna initierats av polisen själv eller att det finns misstänkta fall som inte rapporterats in av uppgiftslämnarna till kartläggningen.

Sammanfattningsvis illustrerar skillnaderna i de antal som anges svårigheterna att fastställa korrekt information i efterhand. Det saknas ett koordinerat system där informationen systematiskt samlas in utan att vara personberoende. Skillnaderna illustrerar även att kommunikationen kan förbättras mellan socialtjänsten, Migrationsverket och Polisen om en polisanmälan har registrerats eller inte.

4.3.5 Svårigheter att identifiera brottet och göra en korrekt kodning

Människohandel är ett av de mest komplexa brotten i svensk rätt. Även om kartläggningen fokuserar på de fall där man misstänkt människohandel och därför inte har underlag för att systematiskt behandla de glapp där man *borde* ha misstänkt människohandel är det viktigt att uppmärksamma att det finns svårigheter både att överhuvudtaget identifiera brottet och att koda det i en polisanmälan.

Under den senare delen av kartläggningens tidsram tog ett barn kontakt med polisen för att göra en polisanmälan.⁸⁶ Barnet berättade att det för några år sedan rest till Sverige på ett så kallat "look-alike"-pass som tillhörde en familjemedlem till den person som mot ersättning förde hit barnet. Barnet fick instruktioner om att ange till Migrationsverket att det ville bo hos smugglarens familj. Barnet bodde där under flera års tid innan det fick hjälp av utomstående att lämna adressen. Barnet berättade för polisen att det under denna tid kontrollerats hårt av smugglarens familj och fått utföra omfattande arbete åt familjen. Barnet uppgav familjemedlemmarnas namn, adress och annan information för en eventuell förundersökning. Brottet kodades dock av polisen som "olaga tvång" för att barnet tvingats att utföra visst arbete. "Olaga tvång" omfattar dock inte om barnet förts hit med syfte att exploatera det. För att styrka brottet "olaga tvång" krävs även att tvång visas, vilket inte krävs för att styrka människohandel med barn.

Det är troligt att det finns liknande fall som inte kodats som människohandel och som därför inte omfattas av statistiken. Utbildning om människohandel och erfarenhet ger bättre förutsättningar för att inte endast kunna utreda misstankar om människohandel och människohandelsliknande brott, utan även att initialt kunna identifiera brottet som sådant.

Det kan även finnas andra orsaker till alternativ kodning eller brottsrubricering.

⁸⁶ Beskrivningen bygger primärt på uppgifter från förundersökningen. Förundersökningsmaterialet lämnades ut med förbehåll om att bland annat inte redovisa ärendenummer eller information på så sätt att personer kan identifieras.

Enligt uppgifter i ett ärende där polisen misstänkte att ett svenskt barn utsatts för människohandel kontaktade kammaråklagaren en internationell åklagarkammare för att överföra ärendet. Den internationella åklagarkammaren nekade med hänvisning till att det misstänkta brottet varken var gränsöverskridande eller hade koppling till organiserad brottslighet då det endast fanns en misstänkt gärningsperson. Utifrån att kammaråklagaren saknade erfarenhet av människohandelsbrottet och domstolarna inte ännu dömt någon till ansvar för människohandel inom Sverige utan någon internationell koppling valde åklagaren att väcka åtal för grovt koppleri istället för människohandel.

Det finns indikationer på att fortsatt utbildning av polis och åklagare skulle förbättra korrekt identifiering av människohandelsbrottet. Utanför Stockholm, Malmö och Göteborg möter polis och åklagare från de allmänna åklagarkamrarna mer sällan misstänkt människohandel och det kan därför ofta finnas brist på erfarenhet och rutiner för att korrekt identifiera människohandel och människohandelsliknande brottslighet. Brist på erfarenhet hos åklagare riskerar även att leda till att man stämmer för andra brott eller lägger ner förundersökningen då man inte är säker på att ett åtal kommer leda till en fällande dom.

4.4 Anmällda misstankar som lett till förundersökning

Under den aktuella tidsperioden registrerades 82 polisanmälningar av BRÅ och 39 förundersökningar inleddes.⁸⁷ Det har inte varit möjligt att få en bild av hur den information behandlas som polisen får som underrättelseinformation när en polisanmälan inte görs. Det har inte heller varit möjligt att samla uppgifter kring polisanmälningar och polisens initiala beslut om att inleda en förundersökning. Det finns några fall som rapporterats till kartläggningen där socialtjänsten haft mer kunskap om en polisanmälan ledde till ett beslut att inleda en förundersökning eller inte.

I ett fall uppgav fyra pojkar som var utländska medborgare i efterhand för personalen på ett boende att de tidigare utnyttjats sexuellt av en svensk man som tagit deras ID-handlingar. Boendepersonalen bedömde att pojkarna var trovärdiga, men polisen beslöt att inte inleda en förundersökning utifrån polisanmälan eftersom pojkarna berättade en liknande berättelse. Enligt uppgift konsulterades inte åklagare om beslutet.

Ett begränsat antal förundersökningar om människohandel med barn som har inletts under tidsperioden har granskats för att identifiera vilka åtgärder som

⁸⁷ Enligt ärendehanteringssystemet Cåbra ledde brottsmisstankar i 27 ärenden till att 26 förundersökningar inleddes under 2012-2013. I ett ärende inleddes inte en förundersökning. För 2014-2015 inleddes totalt 13 förundersökningar.

har vidtagits för att utreda den misstänkta människohandeln och söka utröna de främsta orsakerna till att förundersökningar som har inletts inte går vidare till åtal utan läggs ner. Inför en tillsynsrapport som presenterades våren 2015 granskade Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg bland annat tolv av 26 förundersökningar om misstänkt människohandel med barn mellan 2012-2013.⁸⁸ Samma tolv förundersökningar har granskats inom denna kartläggning.⁸⁹ För att ge en fullständig bild borde dock alla 39 inledda förundersökningar mellan 2012-2015 ha granskats och endast försiktiga slutsatser kan därför dras utifrån denna granskning.

De tolv förundersökningarna rörde misstankar om att tre pojkar och nio flickor utsatts för människohandel. Tio fall rörde misstankar om sexuell exploatering (tre pojkar och sju flickor), i ett fall misstanke om exploatering genom tiggeri (flicka) och i ett fall misstanke om exploatering i brottslighet (flicka).⁹⁰ Barnen var mellan 13-17 år gamla. Fem barn var europeiska medborgare, sex barn var afrikanska medborgare och ett barn var asiatisk medborgare.

Man talar ofta om att människohandel är ett brott som karaktäriseras av en hög grad av organisation, och att organiserad brottslighet ligger bakom handeln. Förundersökningar om människohandel ska därför ledas av åklagare från en av de internationella åklagarkamrarna eftersom brottsligheten är organiserad och gränsöverskridande.⁹¹ Man utgår från tre eller fler misstänkta förövare. För att upptäcka människohandeln krävs även spaning eftersom brottsoffren oftast inte själva anmäler och många inte vågar eller vill medverka i en rättslig process. Enligt Åklagarmyndighetens granskning av människohandelsåtal som lett till fällande dom verkar även spaningsinsatser krävas i de fall då ärendet initierats av en robust målsägandeberättelse.⁹²

De tolv förundersökningarna skiljer sig tydligt från ovan beskrivning av vanliga människohandelsutredningar. I tio fall finns det endast en misstänkt förövare och i två fall två misstänkta förövare. Den misstänkta människohandeln är inte organiserad av ett flertal förövare, och organiserad brottslighet ligger inte bakom de misstänkta brotten. Inget av brotten upptäcktes

⁸⁸ Tillsynsrapport 2015:2, ÅM-A 2014/0370. Totalt granskades 13 förundersökningar som gällde barn. Ett av dessa initierades under 2011 och har därför exkluderats från kartläggningens granskning.

⁸⁹ Förundersökningsmaterialet lämnades ut av Polismyndigheten med förbehåll om att bland annat inte redovisa ärendenummer eller information på så sätt att personer kan identifieras. Resterande 15 förundersökningar som inleddes 2012-2013 har inte kunnat begäras ut och granskas på grund av tidsbrist eftersom dessa ärendenummer blev tillgängliga i ett sent skede.

⁹⁰ Under 2012-2013 inleddes dock flera förundersökningar för andra former av människohandel. I Rikspolisstyrelsens rapporter om människohandel för 2012-2013, Lägesrapport 14 och 15, beskrivs förundersökningar som inletts om misstänkt människohandel med barn för tvångsarbete, bland annat i form av städarbete, plattsättning, tiggeri och som hembiträde. Rikspolisstyrelsens (RPS) *Lägesrapport 14: Människohandel för sexuella och andra ändamål*, s. 48-49 och RPS *Lägesrapport 15*, s. 49-50.

⁹¹ Åklagarmyndighetens föreskrifter om åklagarkamrarnas verksamhetsområden (ÅFS 2005:5, s. 9-10).

⁹² Åklagarmyndigheten, Internationella åklagarkammaren i Göteborg (2013), *Människohandel, delredovisning av ett projekt – Domar 2009 – 2012* (ÅM-A 2013/1731), sid. 10.

genom spaning. Polisen upptäckte endast den misstänkta människohandeln i två fall i samband med annan utredning: i ett fall av tiggeri och i ett fall av misstänkt sexuell exploatering. I de tio övriga fallen så kontaktade barnet eller andra personer polisen för att anmäla brotten.

Bilden som framträtt får stöd av kartläggningens rapporterade fall. Många barn har uppgett att de exploaterats av en person eller en familj. Det finns även fall som innehåller indikationer på att exploateringen sker inom den organiserade brottsligheten. Dessa fall är dock inte i majoritet i kartläggningens underlag.

Resultaten har flera konsekvenser. Utbildning av poliser och instruktioner till åklagare om hur man bäst utreder misstankar om människohandel bygger till stor del på spaning. När barnen inte är kvar i den situation av människohandel som de beskriver när polisanmälan görs så krävs alternativa former av utredning än spaning. Barnet kan inte återställas för exploaterings-situationen i syfte att samla bevisning. Enligt Åklagarmyndighetens granskning av människohandelsåtal som lett till fällande dom verkar domstolarna förutsätta bevisning i form av spaning.⁹³ Detta kan leda till att förundersökningar läggs ner på tidigt stadium.

Bland de tolv förundersökningar som granskats är den misstänkte endast identifierad i fyra fall. I åtta fall saknas tydlig identifiering av den eller de som är misstänkta. Grundregeln är att ett ärende lottas över till åklagare först när det finns någon som skäligen kan misstänkas, men det har rekommenderats att lottnings ska ske i tidigt stadium i människohandelsärenden även när detta inte är fallet.⁹⁴ I de flesta av de tolv fallen har ärendet också lottats över relativt omgående till åklagare trots att en misstänkt inte identifierats. Den polisleda förundersökningen övergår då till att bli åklagarledd. I sex av tolv fall har förundersökningsledaren varit en åklagare från internationella åklagarkammaren i Stockholm eller Malmö. Att det saknas identifiering av den misstänkte i så många fall samt att spaning inte kan användas innebär stora utmaningar för utredningarna. I fem fall går det att se från utredningsmaterialet att åklagarna har lämnat förundersökningsdirektiv. I tre av de åtta fallen där identifiering av en misstänkt saknas har omfattande försök gjorts att fastställa den misstänktes identitet trots de tydliga svårigheterna.⁹⁵ I fem fall går det dock inte att se från förundersökningsmaterialet att något eller några försök har gjorts att söka fastställa den misstänktes identitet.

I två fall där misstänkta har identifierats ser man från förundersökningsmaterialet att alla misstänkta förhördes innan förundersökningarna lades ned. I två fall där en misstänkt har identifierats går det inte att utläsa från

⁹³ A.a., sid. 10.

⁹⁴ A.a., sid. 25.

⁹⁵ Två av dessa leddes av en internationell åklagarkammare. I ett fall går det inte att se att åklagaren lämnade direktiv.

materialet att någon eller alla misstänkta förhördes innan förundersökningarna lades ner.⁹⁶

I avsnitt 4.3.5 beskrevs ett fall då ett barn gjorde en polisanmälan och beskrev misstänkt människohandel men detta kodades som olaga tvång.

I fallet lades förundersökningen ned av åklagaren efter två dagar. Det går inte att utläsa av materialet att de misstänkta kontaktades eller förhördes trots att de var identifierade, att hemadressen uppgivits och att det fanns personer som kunde vittna om barnets svåra situation i hemmet.⁹⁷

Det går ofta inte att utläsa från förundersökningsmaterialet hur barnens boendesituation såg ut under det att förundersökningen pågick. I ett fall ställs en direkt fråga om man ansökt om en reflektionsperiod för barnet eller inte. Enligt uppgifter som relaterar till en av förundersökningarna upplevde barnet i det ärendet att boendet inte var tryggt och att det var först efter det att barnet fått ett säkert boende som det började berätta mer om gärningspersonen. Förundersökningen hade då redan lagts ned. Enligt uppgifter från Migrationsverket fick 16 barn ett tidsbegränsat uppehållstillstånd (TUT) enligt 5 kap. 15 § utlänningslagen (2005:716)⁹⁸ mellan 2012-2015 för att medverka i en förundersökning. Fyra barn fick 29-31 dagars betänketid (reflektionsperiod). Uppgifterna är inte begränsade till människohandelsärenden, så det är inte tydligt att de fyra ansökningarna gjordes vid misstankar om människohandel.

⁹⁶ Det har inte varit möjligt inom den givna tidsramen att kontakta alla förundersökningsledare för klargöranden.

⁹⁷ För förhör krävs att en person är "skäligen misstänkt" och i de flesta fall där en person identifierats som misstänkt förhörs personen.

⁹⁸ Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om minst sex månader skall på ansökan av förundersökningsledaren ges till en utlänning som vistas här, om

1. det behövs för att förundersökning eller huvudförhandling i brottmål skall kunna genomföras,
2. utlänningen klart visat sin vilja att samarbeta med de brottsutredande myndigheterna,
3. utlänningen brutit alla förbindelser med de personer som är misstänkta för brott som förundersökningen avser, och
4. hänsyn till den allmänna ordningen och säkerheten inte talar emot att tillstånd beviljas. Om utlänningen vill ha betänketid för att återhämta sig och för att kunna ta ställning till om han eller hon vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna, skall på ansökan av förundersökningsledaren ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om 30 dagar meddelas om de förutsättningar som anges i första stycket 1 och 4 är uppfyllda.

Ett uppehållstillstånd som meddelats enligt första stycket får förlängas om förundersökningsledaren begär det och de där angivna förutsättningarna fortfarande är uppfyllda. Ett uppehållstillstånd som meddelats enligt andra stycket får förlängas om förundersökningsledaren begär det, det av särskilda skäl finns behov av en längre betänketid och de förutsättningar som anges i första stycket 1 och 4 fortfarande är uppfyllda.

Tabell 17. Tidsbegränsade uppehållstillstånd för betänketid eller medverkan i förundersökning (FU)

	2012	2013	2014	2015 (15-06-30)	Totalt:
TUT för medverkan i FU	3		9	4	16
TUT för betänketid		2		2	4

Mellan 2012-2015 har förundersökningsledare ansökt om tidsbegränsat uppehållstillstånd för betänketid i endast fyra fall. Om alla fall rör människohandel är det fortfarande en låg andel av de förundersökningar om människohandel med barn som inletts (tio procent) där man ansöker om betänketid för barnet. Ansökan görs genom ett enkelt förfarande som innebär att de kostnader i ärendet som uppstår för den ansvariga kommunen till stor del kan återsökas genom Migrationsverket. Ett säkert boende för barn under den initiala tid då barnet får avgörande frågor om vad som hänt skulle kunna vara en avgörande faktor som gör att barnet känner större trygghet att berätta mer om den eventuella gärningspersonen.

En systematisk granskning av alla förundersökningar som rör misstänkt människohandel med barn mellan 2010-2015⁹⁹ skulle kunna påvisa hur misstänkt människohandel med barn bäst utreds.

Utbildningsinsatser för polis och åklagare som uppmärksammar andra former av människohandelsorganisering än organiserad brottslighet och människohandel av vuxna och som stärker förmågan att utreda människohandel för andra syften än sexuella ändamål skulle kunna stärka förmågan att utreda misstankar om människohandel med barn för olika ändamål.

Förundersökningsledare skulle i större utsträckning kunna ansöka om betänketid för att barn snabbt ska få möjlighet till ett tryggt boende.

4.5 Åtal för människohandel med barn mellan 2012-2015

Två åtal för människohandel med barn väcktes under 2011, men inget åtal har väckts under perioden 2012-2015. En förundersökning om människohandel ledde till åtal för människosmuggling.¹⁰⁰

Eftersom domen i ett av 2011 års åtal avkunnades först under 2012 redovisades det inte i 2012 års kartläggning och det sammanfattas därför här.¹⁰¹

En 14-årig flicka kom till Sverige från ett annat europeiskt land under hösten 2010. Åklagaren sökte styrka att ett föräldrapar som bodde i Sverige hade

⁹⁹ De förundersökningar bör inkluderas som omfattas av människohandelsbrottet efter det att 2010 års ändring trädde i kraft.

¹⁰⁰ Malmö tingsrätts dom i mål nr B 9808-12 (2012-10-29).

¹⁰¹ Hovrätten för Västra Sveriges dom i mål nr B 1689-12 (2012-09-14).

övertygat flickans pappa att låta henne resa till Sverige för att ingå en långsiktig relation med deras son. De hade på detta sätt rekryterat flickan för sexuella ändamål. Flickans far vittnade bland annat om att syftet med flickans resa till Sverige var för att försöka få henne och parets son att ingå äktenskap. Åklagaren yrkade att föräldraparet tigit om sonens psykiska och intellektuella funktionsnedsättning och därmed genom vilseledande försatt flickan i ett nödläge genom en påtvingad relation, vilket fortgick bland annat genom att flickans far fick mindre summor pengar och att flickan hotades. Enligt åklagaren informerades svenska myndigheter inte om flickans vistelse hos familjen i Sverige och paret uppmuntrade flickan att ha samlag med deras son i syfte att flickan skulle bli gravid och därmed knytas närmare sonen.

Åtalet byggde till stor del på flickans uppgifter. Flickan berättade initialt att hon blev gravid två gånger med parets son. Även om frågor om hennes trovärdighet uppkom eftersom hon ändrade väsentliga uppgifter under rättsprocessen,¹⁰² så var den avgörande frågan för ansvar om det funnits ett exploateringssyfte som faller inom människohandelsbrottets definition. Hovrätten fann att samlag efter 15 års ålder inte utgör sexuell exploatering i sig.¹⁰³ Hovrätten fann även att det inte var styrkt att sonens särdrag och situation gjorde att det innebar ett nödläge för flickan att vara i en relation med honom. Därmed var det inte styrkt att det funnits ett exploateringssyfte och åtalet bifölls inte.

4.6 Andra åtgärder som vidtagits av myndigheterna

Lagföring är endast en av flera viktiga åtgärder vid misstankar om brott mot barn. Det primära ansvaret är att ge barnet skydd och stöd. Det längre frågeformuläret innehöll även frågor om vilka initiala åtgärder som socialtjänsten och Migrationsverket vidtagit när misstankarna om möjlig människohandel av barnet uppkom.

4.6.1 Socialtjänsten

Socialtjänsten öppnade en utredning i 79 procent av de fall där misstankar uppkommit om människohandel eller människohandelsliknande brott mot ett barn.¹⁰⁴ I många fall hade ärendet aktualiserats av andra anledningar som att barnet var ensamkommande, hade begått brott eller använt droger eller annan orosanmälan utifrån. Misstankarna om människohandeln uppkom alltså ofta under utredningen men var inte anledningen till att utredningen öppnades. Detta pekar på att det kan finnas ett stort mörkertal av utsatta barn som inte har aktualiserats inom socialtjänsten av andra anledningar än

¹⁰² Under huvudförhandlingens sista dag förnekade flickan att hon och parets son haft en sexuell relation.

¹⁰³ Det kunde inte styrkas att samlagen ägde rum då flickan fortfarande var 14 år. Göteborgs tingsrätts dom i mål B 15416–11 (2012-01-30).

¹⁰⁴ Detta gällde 116 av totalt 147 fall där socialtjänsten kommit i kontakt med barn där misstankar om människohandel uppkommit och där man angett vilka åtgärder som vidtagits. Det är dock inte fallet att alla ärenden öppnades på grund av människohandelsmisstankarna, utan ofta fanns ursprungligen andra anledningar.

misstankar om människohandel där en öppnad utredning utifrån andra anledningar skulle kunna leda till att potentiell människohandel identifierats. I sex procent av fallen angavs det att barnet försvunnit innan man kunnat påbörja ett ärende.

Frågeformuläret innehöll även frågor om vilka initiala utredningsåtgärder man vidtagit i de fall då en utredning öppnats.¹⁰⁵ I 78 procent av ärendena hade man samtal med barnet. I 59 procent av fallen hade man använt tolk och gjort en riskbedömning av barnets situation. I 38 procent av fallen gjordes ett omedelbart omhändertagande av barnet. I 39 procent fattade man beslut om att ta andra kontakter, exempelvis med andra myndigheter, och i 22 procent fattade man ett tillfälligt utredningsbeslut.¹⁰⁶

Utifrån socialtjänstens utredning av barnets behov angavs ett antal insatser eller beslut som tagits i relation till barnet, ofta flera insatser eller åtgärder i kombination. I 14 procent beslutade man om insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453). I 39 procent av fallen beslutade man om placering utifrån socialtjänstlagen, vilket är grundat på barnets samtycke. I 27 procent av fallen beslutade man om ett omhändertagande enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), vilket inte förutsätter barnets samtycke. 16 procent av ärendena hade avslutats utan åtgärd, det vill säga barnet bedömdes inte ha behov av ytterligare insatser. I vissa fall berodde detta på att barnet hade försvunnit under utredningstiden. 14 procent av ärendena var inte avslutade då intervjuerna genomfördes i augusti och september 2015.

På en fråga om barnets placering valts med hänsyn till misstankarna om människohandel angavs att 22 procent av barnen fått en säker placering utifrån misstankarna om människohandel eller människohandelsliknande brott.¹⁰⁷ Det innebär att en säkerhetsplanering gjorts som exempelvis kunde innebära begränsad tillgång till mobil och internet. Sex procent av barnen fick en säker placering efter en tid, medan två procent av barnen redan hade fått en säker placering av andra skäl. För 29 procent av barnen påverkades deras placering inte av misstankarna om människohandel. Detta ter sig vara en hög andel i ljuset av att misstankarna i 87 procent av de fall där barnens placering inte påverkades av misstankarna rörde människohandel i Sverige. Anledningarna till att dessa barn inte får en säker placering i högre utsträckning bör därför granskas närmare framöver.¹⁰⁸ I 41 procent av fallen visste man inte eller kunde inte utläsa från barnets akt om barnet fått en säker placering eller inte.

¹⁰⁵ Information om insatser och beslut efter utredningen lämnades om 64 barn.

¹⁰⁶ Ett tillfälligt utredningsbeslut innebär att man fattar ett beslut under pågående utredning, exempelvis om en tillfällig placering, ett omedelbart omhändertagande eller en stödåtgärd.

¹⁰⁷ Informationen om placeringar rörde totalt 167 barn.

¹⁰⁸ Se Länsstyrelsen i Stockholms läns skrift *Den långa resan* (2015) som identifierar de behov som barn utsatta för människohandel har och hur myndigheterna bäst möter dessa barn, bland annat säkerhetsplanering, stöd och traumamedveten omsorg.

Tabell 18. Antal barn som avvikit från sin placering

Om barnet avvikit från placeringen	Flickor	Pojkar	Totalt
Barnet har avvikit från placeringen	6	22	28 (23,5 procent)
Avvikit men återvänt frivilligt	5	3	8 (7 procent)
Inte avvikit	52	31	83 (69,5 procent)
Totalt:	63 flickor	56 pojkar	119 barn (100 procent)

I majoriteten av fallen har barnen inte avvikit från placeringen. Pojkar har avvikit i betydligt högre grad än flickor. 21 procent av barnen som avvek var mellan 10-14 år gamla och 79 procent var mellan 15-17 år.

Barnen som avvek var medborgare i 15 olika länder eller var statslösa. Det finns därmed en stor spridning på ursprungsländer. Två undantag är Marocko och Algeriet. I de 55 olika kontakter som myndigheterna haft med barn från dessa två länder där man misstänkt människohandel var det endast tre barn som inte avvikit från sin placering.

Vissa barn avviker snart efter att placeringen har gjorts utan att återvända, ibland under plötsliga former. Ibland är det hur avvikandet sker som gör att misstankarna om människohandel uppkommer.

En 16-årig flicka kom från ett transitboende till ett HVB-hem. Två dagar senare uppgav två män att de var släktingar och ville träffa flickan. Inga ID-handlingar kontrollerades. Tidigt morgonen därpå försvann flickan. Alla hennes tillhörigheter fanns kvar på boendet: Koranen, hennes bönematta och andra personliga tillhörigheter. Polisen gjorde en internationell efterlysning. Efter tre månader la socialtjänsten ned flickans ärende.

En 13-årig flicka anlände till Sverige och fick stanna kvar i ankomstkommunen då det inte fanns en anvisningsplats. När den gode mannen försökte kontakta flickan en vecka senare hade hon försvunnit. Hon efterlystes, men ingen efterforskning gjordes och ärendet avskrevs senare.

En 15-årig pojke befann sig i Sverige med andra vuxna än sina vårdnadshavare när han häktades av polisen för stöld. Han placerades på en SiS-institution med restriktioner under utredningstiden, men tilläts ta emot ett samtal från sin ”advokat” utan att personens identitet kontrollerades. Pojken avvek kort därefter.

En 17-årig pojke berättade under utredningen att han varit inlåst i en bostad och utnyttjats. Han placerades i ett HVB-hem, men en riskbedömning gjordes inte och placering valdes inte med hänsyn till indikationerna om människohandel. Pojken försvann fem dagar senare, försvinnandet polisanmälades och socialtjänsten avskrev ärendet efter en månad.

Orsakerna till att en så liten andel av de barn där man misstänker att de utsatts för människohandel i Sverige fått en säker placering bör utredas. Kanske kan detta minska antalet barn som försvinner. Många av barnen i de förundersökningar som granskats har inte heller gett tillräcklig information om gärningspersonen för att denne ska kunna identifieras. Det är möjligt att betänketid tillsammans med en säker placering under en viss tid på ett boende med specialistkompetens, hög personaltäthet och skyddstänkande skulle ge barnet den känsla av säkerhet som gör att barnet skulle vilja lämna ytterligare information om den misstänkte förövaren.

4.6.2 Migrationsverket

Utifrån Migrationsverkets 62 möten med barn där misstankar om människohandel uppkommit gjorde man en orosanmälan till socialtjänsten i 94 procent av fallen. Enligt Migrationsverkets handbok i migrationsärenden ska en anmälan alltid göras till socialnämnden om personalen får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.¹⁰⁹

4.6.3 Kontakter med barnets ursprungsland och återvändande

Kartläggningen visar att socialtjänsten och Migrationsverket tagit kontakt med socialtjänsten i barnets hemland eller med vårdnadshavaren i barnets hemland i få fall. Kontakter med ursprungslandets socialtjänst har tagits i nio fall (tio procent av angivna svar). Åtta av dessa fall rörde rumänska och bulgariska myndigheter. Kontakter med barnets vårdnadshavare i hemlandet¹¹⁰ har tagits rörande 14 barn i både europeiska och utomeuropeiska fall. Migrationsverket stod för fyra av eftersökningarna och socialtjänsten för tio. I nio av de 14 fallen säkerställde man vårdnadshavarens identitet som den rätta vårdnadshavaren genom någon form av kontroll.

I nio fall har barn fått hjälp att återvända till hemlandet; antingen genom kommunens försorg eller genom Länsstyrelsen i Stockholms återvändande-program.¹¹¹ Länsstyrelsens program genomförs i samarbete med

¹⁰⁹ Migrationsverket, *Handbok i migrationsärenden*, ”Interna rutiner vid misstanke om människohandel; Anmälningsskyldighet vid misstanke om att ett barn far illa”.

¹¹⁰ Barn med svenskt medborgarskap har exkluderats.

¹¹¹ Länsstyrelsen i Stockholm har uppgifter om totalt nio barn som fått hjälp att återvända: fyra genom kommunernas försorg, där Länsstyrelsen bistått med kontakter med hemländernas myndigheter och kunskap om processen, och fem barn genom Länsstyrelsens eget återvändandeprogram. För mer

Internationella migrationsorganisationen (IOM) för att stödja myndigheter och organisationer med säkra återvändanden av personer som är eller misstänks varit utsatta för människohandel. De länder som varit aktuella för barn inom Länsstyrelsens återvändandeprogram är Rumänien och Bulgarien.¹¹²

Både Migrationsverket och socialtjänsten har en skyldighet att eftersöka barnets eventuella familjemedlemmar. Migrationsverket lyder under instruktioner om att eftersöka barnets familjemedlemmar ”så snart som möjligt” och fram tills det att ett beslut om uppehållstillstånd tagits.¹¹³ Socialtjänstens ansvar tar vid efter ett beslut om uppehållstillstånd. I vissa fall har oklarheter om ansvarsfördelningen uppkommit och socialtjänsten och Migrationsverket har hänvisat till varandra som ansvariga för att eftersöka eventuella vårdnadshavare i hemlandet.¹¹⁴ Enligt asylrätten ska eftersökningar inte göras genom hemlandets myndigheter innan asylprövningen avslutats eftersom det kan innebära fara för den sökande och dennes familj. Sökningar sker därför lämpligast genom kontakter med det civila samhället, till exempel med hjälp av idéburna organisationer i barnets hemland. Dessa asylrättsliga begränsningar är dock inte det som orsakat få eftersökningar, utan enligt uppgift har Migrationsverket för närvarande inga aktiva rutiner för familjeeftersökning, vilket skiljer Sverige från många andra europeiska länder.¹¹⁵ Det är primärt efter ett avslag på en ansökan om uppehållstillstånd som Migrationsverket påbörjar eftersökningar av familjemedlemmar, och eftersom få ensamkommande barn idag får avslag görs få eftersökningar.

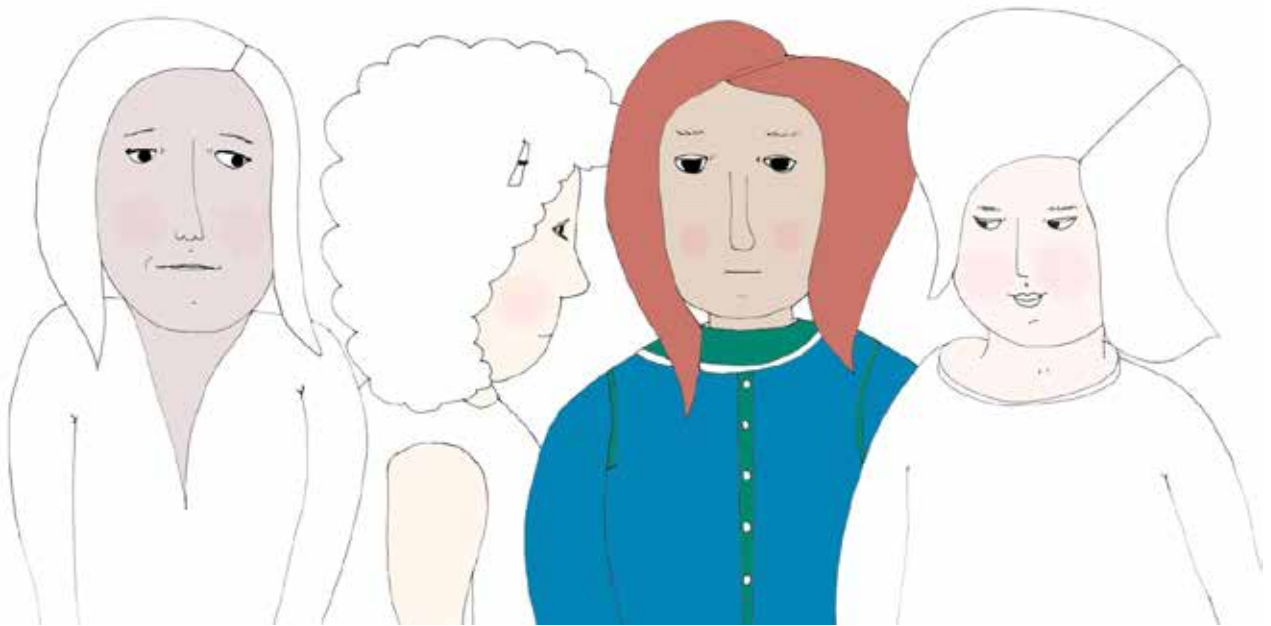
information om återvändandeprogrammet, se <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/jamstallldhet/prostitutionochmanniskohandel/Pages/tryggare-atervandande.aspx>

¹¹² Sex barn till föräldrar som misstänks vara utsatta för människohandel har även fått hjälp med ett säkert återvändande. Där har fler EU-länder varit aktuella. Länsstyrelsen har dessutom assisterat socialtjänsten med ett säkert återvändande i fall där det funnits oro om att barn far illa utan att misstankarna rör människohandel.

¹¹³ 2d § förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl.

¹¹⁴ Se till exempel det uppmärksammade fallet om den algeriska flickan Haddile. Se gemensamma instruktioner från flera myndigheter om ansvarsfördelningen i *Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar*, s. 8.

¹¹⁵ I den nya processen för barn utan vårdnadshavare som nu utvecklas inom Migrationsverket anges det att familjeeftersökning är en del som ska stärkas.

5. Slutsatser och rekommendationer

5 Slutsatser och rekommendationer

5.1 Kartläggningen av barnens situation

Kartläggningen har identifierat 210 unika barn där misstankar uppstått mellan 2012-01-01 och 2015-06-30 om att barnen var utsatta för människohandel eller människohandelsliknande brott. Närmare information om 174 barn har samlats in främst genom uppföljande intervjuer och materialet har sedan analyserats. Tolv förundersökningar om misstänkt människohandel med barn mellan 2012-2013 har begärts ut och granskats för att se vilka åtgärder som vidtagits och söka utröna de främsta orsakerna till att förundersökningar om människohandel läggs ner. Processen från misstanke om människohandel eller människohandelsliknande brott till polisanmälan, förundersökning och eventuellt åtal har även granskats översiktligt.

I arbetet med att samla in materialet har svårigheterna att få en samlad och heltäckande bild av misstankar om människohandel med barn i Sverige tydligt framträtt. Det saknas en central funktion till vilket kommuner, Migrationsverket och andra aktörer lämnar information som kan följas upp. Vid informationsinsamling i efterhand syns ett stort bortfall då man inte längre kan tillgå information om barnen. Det kan även noteras att rörande de barn där man registrerat misstankar om människohandel under de tre senaste åren och som kartläggningen fick information om vid en längre intervju så hade socialtjänsten endast kunskap om barnets situation i nuläget i 54 procent av fallen.

I intervjufasen skulle man kunna förvänta att majoriteten av barnen rapporterats in flera gånger till kartläggningen, eftersom Migrationsverket exempelvis i de flesta fall lämnat in orosanmälan till socialtjänsten där misstankar om människohandel med barn uppkommit. Detta har dock inte varit fallet. Barnen som figurerar i förundersökningarna har även rapporterats in av andra myndigheter i mindre än hälften av fallen. I de förundersökningar som inte granskats förekommer därför troligtvis barn som inte heller rapporterats in till kartläggningen. Kartläggningens resultat presenteras och bör tolkas i ljuset av dessa begränsningar.

Informationen om barnens åldrar i 2015 års kartläggning skiljer sig till viss del från resultaten i 2012 års kartläggning. Det kan dock inte dras en tydlig slutsats att en förändring skett eftersom 2015 års kartläggning har använt ytterligare källor. En högre andel barn i 2015 års kartläggning (72 procent) var mellan 15-17 år. 13 procent var yngre än 11 år. Några barn var endast två år gamla. Det fanns en jämn fördelning mellan flickor och pojkar i åldersgruppen 15-17 år, medan något fler pojkar var mellan 11-14 år och fler flickor var mellan 2-10 år gamla.

Resultaten skiljer sig även till viss del vad gäller barnens medborgarskap. I 2012 års kartläggning var 36 procent av de barn där socialtjänsten fattade

misstankar om potentiell människohandel EU-medborgare och endast 12 procent hade medborgarskap i ett afrikanskt land. I 2015 års kartläggning var 13 procent av barnen medborgare i ett EU-land, 13 procent var medborgare i andra europeiska länder och 17 procent var medborgare i ett asiatiskt land medan 44 procent av barnen hade medborgarskap i ett afrikanskt land. Uganda var det vanligaste ursprungslandet. Bland de näst vanligaste länderna fanns förutom Sverige (9 procent) och Rumänien (8 procent) även Somalia, Eritrea och Nigeria. 80 procent av barnen där misstankar uppkom var medborgare i 14 länder. 20 procent av barnen kom från 20 länder, var statslösa eller hade okänt medborgarskap. Det finns därmed några länder som ett flertal barn kommer från och det kan finnas skäl att vara medveten om särskilda risker för barn från de vanligaste medborgarskapsländerna.

Medan majoriteten barn där misstankar uppstod sökte asyl i Sverige (56 procent) befann sig 35 procent av barnen i Sverige utan svenskt medborgarskap och utan att ha ansökt om asyl. Många var ensamkommande (13 procent), till exempel från Marocko och Algeriet, på tidsbegränsat besök (6 procent) eller vistades i Sverige med en annan vuxen än deras vårdnadshavare (7 procent). 73 procent av barnen befann sig i Sverige utan en vårdnadshavare. Det är viktigt att både vara medveten om behoven som ensamkommande asylsökande barn har och andra gruppers utsatthet: särskilt barn som befinner sig i Sverige utan en vårdnadshavare. Det är även viktigt att uppmärksamma den grupp av barn som inte söker asyl och som befinner sig i Sverige med en vuxen som inte är deras vårdnadshavare. Många barn som berättade att de utsatts för exploatering i Sverige uppgav det när de ansökte om asyl. De hade alltså befunnit sig i Sverige en tid utan uppehållstillstånd och utan att myndigheterna varit medvetna om deras närvaro.

Det vanligaste syftet som misstankarna rörde var sexuell exploatering (50 procent). Detta gällde för 60 procent av flickorna och 39 procent av pojkarna. Misstankarna om sexuell exploatering rörde i vissa fall även de minsta barnen. Få rapporter gjordes om misstankar om tvångsarbete, medan en femtedel rapporterade misstankar om ”annan verksamhet i en situation som innebär ett nödläge för barnet” (20,5 procent). Detta kan omfatta exploateringssyften som också kan täckas av tvångsarbete: tiggeri, tungt/ej åldersanpassat hushållsarbete och att barnet begår brott för andras vinning. Andelen barn som misstänks utsatta för tvångsarbete eller annat arbete som inte är anpassat för ett barns förutsättningar är troligtvis en underrapportering. I de fall där man fattat misstankar om att barnen utnyttjats i tvångsarbete har de saknat boende. Man bör vara särskilt uppmärksam på den utsatta situation som barn som saknar boende befinner sig i, inte enbart på grund av uppenbara behov av hem och omsorg, utan även för risken att utnyttjas. I ett antal fall där misstankar uppstått var socialtjänsten och Migrationsverket osäker på vilken exploateringsform som skulle kunna vara aktuell, men misstankarna om att det fanns ett syfte att exploatera barnet hade ändå uppstått utifrån till exempel indikatorer om påtryckningar på barnet. Den absoluta majoriteten av misstankarna rörde tänkt eller påbörjad

exploatering i Sverige (89 procent). I fem procent var det otydligt om misstankarna rörde avslutad exploatering utomlands eller om man misstänkte att det fanns en risk att den skulle fortsätta.

Under arbetet med kartläggningen har vissa grupper barn framträtt som särskilt utsatta. Det bör klargöras att barn som inte tillhör särskilt utsatta grupper också kan utsättas för människohandel och att alla barn som tillhör en riskgrupp inte kommer utsättas för människohandel. Trots detta behövs ytterligare studier om hur skyddet för barn i vissa riskgrupper kan stärkas. Den första gruppen barn som kartläggningen identifierat som särskilt utsatt är ensamkommande asylsökande barn. Här bör frågor om skuldförhållanden och anvisning på grund av anknytning studeras närmare. Andra grupper som identifierats är ensamkommande barn som inte ansöker om asyl. Under arbetet med kartläggningen har särskilt svårigheterna att identifiera barnen med tillhörande utmaningar för socialtjänsten att följa upp barnen framkommit som en viktig fråga att granska. Den stora majoriteten av dessa barn försvinner även från sina placeringar, antingen under en kortare tid eller permanent. EU-medborgare har identifierats som en ytterligare utsatt grupp. De barn som bedöms finnas i riskzonen är särskilt de barn som inte har ett boende och de barn som befinner sig i Sverige med en vuxen som inte är deras vårdnadshavare. Till sist bör även den grupp barn vars vårdnadshavare är utsatt för människohandel uppmärksammas som särskilt utsatt. Riskerna att dessa barn också utsätts för människohandel är mycket stor. Förutom de förhöjda risker att exploateras som dessa barn står inför har de ett redan existerande behov av särskilt skydd och stöd.

En betydande andel av de barn där socialtjänstens misstankar väckts om potentiell människohandel har kommit i kontakt med socialtjänsten av andra skäl än misstänkt människohandel. Det är oftast under en pågående utredning av barnet som initierats av andra anledningar som misstankarna om människohandel väckts. Få orosanmälningar som kommer till socialtjänsten utifrån verkar identifiera indikationer om människohandel. Det innebär ett stort ansvar för socialtjänsten att kunna identifiera indikatorer på människohandel eller annan utsatthet. Det innebär också att det kan finnas ett stort mörkertal av barn som inte hänvisas till socialtjänsten för utredning av andra anledningar och därför inte identifieras som potentiellt utsatta för människohandel.

Den vanligaste indikatorn som ledde till misstankar om människohandel eller människohandelsliknande brott (37,5 procent) och till polisanmälan (48 procent) var barnets berättelse. Det fanns dock stora skillnader mellan socialtjänstens och Migrationsverkets erfarenheter; barnets berättelse ledde till socialtjänstens misstankar i 21 procent av fallen och till Migrationsverkets misstankar i 64,5 procent av fallen. Kunskapen och förmågan att kunna uppmärksamma ytterligare indikatorer är mycket viktig eftersom det finns många barn som troligtvis inte känner sig trygga nog att berätta om att de är utsatta. Ytterligare utbildning om indikatorer om människohandel med barn och material som kan hjälpa tjänstemän i kontakten med barn skulle

stärka förmågan att identifiera exploatering av barn. Tillsammans med tydliga interna riktlinjer inom myndigheterna kan detta bidra till att minska den osäkerhet som kan ligga bakom den låga frekvensen av polisanmälningar.

5.2 Myndigheternas arbete

Kartläggningen har identifierat misstankar som rör 210 unika barn. När misstankarna väl har uppkommit gör socialtjänsten en polisanmälan i 44 procent av fallen. Migrationsverket polisanmäler 47 procent av sina misstankar. Utifrån de 82 polisanmälningar som registrerats av BRÅ inledde polisen förundersökningar i 39 fall. Man ansökte om betänketid i fyra av dessa ärenden. Av dessa 39 förundersökningar har åklagare väckt åtal i ett fall – för människosmuggling. Sveriges förmåga att utreda, åtala och döma till ansvar för människohandel med barn behöver stärkas.

Ur ett lagföringsperspektiv visar siffrorna ett stort bortfall vid varje myndighet. De 210 unika fallen rör misstankar om brott mot barn och varje ärende skulle inte kunna styrkas som människohandel vid eventuellt åtal. Alternativet att ingen av dessa 210 misstankar borde leda till åtal och prövning i domstol med fällande dom som resultat är dock inte heller rimligt. Underlaget till denna rapport ger indikationer om olika anledningar till det stora eller totala bortfallet vid de olika myndigheterna.

Överlag finns ett behov av utbildning, särskilt på grund av hög personalomsättning och förändringar inom socialtjänsten. Inom Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten gör det låga antalet förundersökningar och domar rörande människohandel i hela landet att liten erfarenhet av utredning finns utanför de tre storstäderna. Bred utbildning är nödvändig, eftersom initial identifiering, rätt kodning och beslut att inleda en förundersökning krävs för att ett ärende överhuvudtaget ska kunna leda vidare. Dock läggs även de förundersökningar som leds av de internationella åklagarkamrarna ner. I ljuset av att ingen förundersökning om människohandel med barn lett till åtal för människohandel torde den specialisering av åklagare som ofta förespråkas av poliser som utreder människohandelsbrott vara en lämplig lösning för att stärka förmågan att utreda och väcka åtal för människohandel med barn. Trots att alla människohandelsärenden där förundersökning inletts under 2012-2015 inte har granskats indikerar resultaten från tolv förundersökningar som lagts ner att flertalet ärenden kräver andra utredningsmetoder och förutsättningar än de som är vanligast vid utredning av människohandel för sexuella ändamål av vuxna där det finns koppling till organiserad brottslighet. I flertalet barnärenden var endast en förövare aktuell. Ofta gav barnet mycket lite information, vilket innebar att det saknades en identifierad misstänkt. En trolig anledning till att barnen ger lite information kan vara traumatisering, rädsla och osäkerhet. Ökad användning av förundersökningsledarna av betänketid och att socialtjänsten ger skyddat boende som kan ge barnet trygghet i fler fall kanske kan stärka barnens förtroende för att de kan lämna uppgifter utan omfattande risker. Det kan även motverka att barn försvinner. Förutom att det kan gagna lagföringsaspekten behöver barnen

även skydd och stöd, vilket ökad användning av betänketid och skyddat boende kan erbjuda.

Att identifiera, anmäla, utreda, åtala och besluta om ansvar för människohandel kräver kunskap och erfarenhet. Människohandel med barn ställer ytterligare krav på de myndigheter som kommer i kontakt med barnen. Eftersom varje myndighet har omfattande ansvarsområden riskerar frågan om människohandel med barn falla bort om den inte prioriteras genom utbildning, resurser och specialisering på lämpligt sätt inom varje myndighet. Bortfallet vid varje myndighet indikerar även att övergripande ansvar för att stärka hela kedjan av aktörer är nödvändig.

5.3 Rekommendationer

Upprätta en central funktion för inrapportering av misstänkt människohandel

Arbetet med kartläggningen illustrerade svårigheterna både att få en samlad bild av människohandel med barn i Sverige och att följa upp barnen. En central funktion bör upprättas som kan samla information om människohandel med barn och säkra skydd och stöd för barn i fall av misstänkt människohandel genom att ha möjlighet att följa upp ärenden och samordna myndigheternas insatser.

Tillgodose behov av utbildning, rutiner och metodstöd hos socialtjänsten och Migrationsverket

Resultaten indikerar att det finns ett omfattande behov av utbildning, handböcker och interna rutiner inom socialtjänsten, Migrationsverket, för gode män och annan personal som kommer i kontakt med barn om de indikatorer man bör vara uppmärksam på i möten med barn, särskilt barn som tillhör sårbara grupper. Utbildning och rutiner bör bygga på goda erfarenheter i Sverige och andra länder, och syfta till att stärka kapaciteten att proaktivt identifiera misstänkt människohandel och människohandelsliknande brottslighet, bland annat genom frågor och en helhetsbild av barnets situation som inte förutsätter att barnet berättar öppet om sin situation.

En uppföljning inom socialtjänsten både av beslutsrutiner kring polis-anmälan samt vilka motiveringar som getts till att en polisanmälan inte gjorts skulle ge en bild av de utbildningsbehov som finns inom kommunerna och stadsdelarna. Resultaten indikerar att det finns ett behov av utbildning och enhetliga interna rutiner inom socialtjänsten och Migrationsverket om när en polisanmälan bör göras vid misstankar om människohandel av barn.

Vidare görs få eftersökningar av barnens familjer. Då både Migrationsverket och socialtjänsten har en skyldighet att eftersöka barnets eventuella familjemedlemmar bör orsakerna till att få familjeftersökningar görs undersökas.

Säkra placeringar av barn och ökad användning av betänketid (reflektionsperiod)

Orsakerna till att få barn där misstankar uppkommit om människohandel eller människohandelsliknande brott placerats i ett säkert boende bör utredas. Detta påverkar både barnens känsla av trygghet och det specialiserade stöd som barnen kan få.

Förundersökningsledarna bör i större utsträckning ansöka om betänketid för att barn snabbt ska få tillgång till ett tryggt boende. Betänketid tillsammans med placering i boenden som har specialkompetens för barnens behov och hög personaltäthet kan möta barnets särskilda behov samt känsla av att vara trygg. Detta skulle kunna minska försvinnanden och öka möjligheterna att barnet ger mer information under en eventuell förundersökning.

Systematiskt granska alla förundersökningar 2010-2015 och se till goda erfarenheter

En systematisk granskning av alla förundersökningsärenden som inletts mellan 2010-2015 bör göras för att identifiera särdrag vid utredningar av misstänkt människohandel med barn och utveckla en modell för hur människohandel med barn bäst utreds. Modellen bör bygga på goda erfarenheter, *best practices*, från Sverige och andra länder.

Tillgodose behov av utbildning och styrning av resurser inom Polis- och Åklagarmyndigheten

Eftersom människohandelsärenden är mycket resurskrävande avgör myndigheternas egen styrning och prioritering det utrymme som finns att utreda dessa brott. För fler åtal behöver resurser inom myndigheterna göras tillgängliga i högre grad.

Fortsatt utbildning av polis och åklagare skulle kunna förbättra korrekt identifiering av människohandelsbrottet. Utanför Stockholm, Malmö och Göteborg möter polis och åklagare från de allmänna åklagarkamrarna mer sällan misstänkt människohandel och det kan därför ofta finnas brist på erfarenhet och rutiner för att korrekt identifiera människohandel och människohandelsliknande brottslighet.

Brist på erfarenhet hos åklagare riskerar även att leda till att man stämmer för andra brott eller lägger ner förundersökningen då man inte är säker på att ett åtal kommer leda till en fällande dom.

Polis och åklagare behöver få utbildning om fler former av människohandel än "organiserad brottslighet" och "människohandel av vuxna". Detta skulle öka förmågan att utreda misstankar om människohandel med barn för olika ändamål. Människohandel bör inte förstås som begränsat till gränsöverskridande organiserad brottslighet.

Stärka förmågan att utreda människohandelsbrott genom specialisering av åklagare

I ljuset av att ingen förundersökning om människohandel med barn lett till åtal för människohandel rekommenderas specialisering av åklagare som en lämplig lösning för att stärka förmågan att utreda och väcka åtal för människohandel med barn.

Studera ytterligare hur skyddet för särskilt utsatta grupper av barn kan stärkas

Fördjupade studier rekommenderas om de grupper barn som under arbetet med kartläggningen framträtt som särskilt sårbara; ensamkommande asylsökande barn, ensamkommande barn som inte ansöker om asyl, EU-medborgare och barn vars vårdnadshavare är utsatta för människohandel. En fråga som bör granskas närmare utifrån ett riskperspektiv rör barns skulder för resan till Sverige. En annan fråga som bör granskas utifrån ett riskperspektiv rör tillämpningen och effekterna av anknytningskriterierna vid anvisning till eget boende.

6 KÄLLFÖRTECKNING

INTERNATIONELLA ÖVERENSKOMMELSER

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF

Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, ändrad genom protokoll nr 11 och 14 (ETS 5)

FN:s kontor för narkotikakontroll och brottsbekämpnings (UNODC) protokoll för förebyggande, förbud och straff för människohandel, särskilt med kvinnor och barn (2000) (Palermoprotokollet)

OFFENTLIGT TRYCK

SÖ 2010:8. *Europarådets konvention om bekämpande av människohandel*

Prop. 2003/04:111. *Ett utvidgat straffansvar för människohandel*

Prop. 2012/13:162. *Kommunalt mottagande av ensamkommande barn*

Förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl.

ÅFS 2005:5. *Åklagarmyndighetens föreskrifter om åklagarkamrarnas verksamhetsområden*

RÄTTSFALL

Malmö tingsrätts dom i mål nr B 9808-12 (2012-10-29)

Göteborgs tingsrätts dom i mål B 15416–11 (2012-01-30)

Blekinge tingsrätts dom i mål nr B 1063-14 (2015-02-03)

Hovrätten för Västra Sveriges dom i mål nr B 1689-12 (2012-09-14)

MYNDIGHETSBESLUT

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) dnr 14077/2014, 18572/2014 och 16859/2014

MYNDIGHETSPUBLIKATIONER

Länsstyrelsen i Stockholms län (2012), *Barn utsatta för människohandel – en nationell kartläggning*. Rapport 2012:27

Länsstyrelsen i Stockholms län (2015), *Den långa resan – Möten med barn som misstänks vara utsatta för människohandel och sexuell exploatering*

Länsstyrelsen i Stockholms län (2015), *Kan det vara människohandel? Kortfattad information till myndigheter med flera som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel*

Länsstyrelsen i Stockholms län (2014), *Manual för frivilligt återvändande och återintegration för personer utsatta för människohandel och prostitution i Sverige: Praktiska riktlinjer för personal hos myndigheter och frivilligorganisationer*

Migrationsverket, *Handbok i migrationsärenden* (uppdaterad 2015-10-26)

Rikspolisstyrelsens Rapport 2014. Lägesrapport 14: *Människohandel för sexuella och andra ändamål*

Rikspolisstyrelsens Rapport 2014. Lägesrapport 15: *Människohandel för sexuella och andra ändamål*

SOSFS 2012:11 *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende*

SOSFS 2014:6 *Handläggning av ärenden som gäller barn och unga*

Socialstyrelsen (2015), *Grundbok i BBIC, Metodstöd i BBIC och Informationsspecifikationen för BBIC*

Socialstyrelsens vägledning *Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar* (artikel nr 2013-5-2)

Socialstyrelsens vägledning *Utreda barn och unga: Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen* (artikel nr 2015-1-9)

Migrationsverket, Sveriges kommuner och landsting, Skolverket, Länsstyrelserna och Socialstyrelsen (2015), *Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar*

Åklagarmyndigheten (2015), Utvecklingscentrum Göteborg, *Människohandel: Granskning av handläggningen av människohandelsärenden under 2012-2013. Tillsynsrapport 2015:2, ÅM-A 2014/0370*

Åklagarmyndigheten (2013), Internationella åklagarkammaren i Göteborg, *Människohandel, delredovisning av ett projekt – Domar 2009 – 2012 (ÅM-A 2013/1731)*

ÖVRIGT MATERIAL

EU-kommissionen (2015), *Study on high risk groups for trafficking in human beings*. Tillgänglig på: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/study-high-risk-groups-trafficking-human-beings_en

FN:s kontor för narkotikakontroll och brottsbekämpning (UNODC) (2015), Issue Paper: *The Concept of Exploitation in the Trafficking in Persons Protocol*

Plattformen Civila Sverige mot Människohandel (2015), *Civilsamhällets kontakter med utsatta för människohandel: Sammanställning*.
<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXV-sdGRvbWFpbnxtYW5uaXNrb2hhbmRlbHNlfGd4OjQyNDQxY2JkNzRkN2UyYjE>

Sveriges kommuner och landsting (SKL), *Utveckla anknytningskriterierna för anvisningarna till kommunerna*.
<http://skl.se/integrationsocialomsorg/socialomsorg/barnochunga/placeradebarnochunga/en-samkommandebarnochunga/skltyckermottagandeavensamkommandebarnochunga/skltyckermottagandeavensamkommandebarnochunga/utvecklaanknytningskriteriernaforanvisningarnatillkommunerna.6752.html>

Sveriges kommuner och landsting (SKL), *Behov av regeländringar med anledning av flyktingsituationen*.
<http://skl.se/download/18.90a8dce150976c29ee1d7cd/1445938712196/2015-10-27+Behov+av+regelprocentEFprocentBFprocentBDndringar+maa+flyktingsituationen.pdf>

7 BILAGOR

7.1 Bilaga 1. Den initiala enkäten till kommunerna/stadsdelarna

ENKÄT

Välkommen!

Den här enkäten bör besvaras av handläggare inom socialtjänsten med ansvar för barn i utsatta situationer. För andra verksamheter än socialtjänsten bör enkäten besvaras av den som har direktkontakt med barn i utsatta situationer.

Enkätens syfte är i första hand att ta reda på hur många barn som ni kommit i kontakt med som ni misstänker vara offer för människohandel eller människohandelsliknande brott i er kommun under tiden 2012 – juni 2015. För att rapportera misstanke om sådana barn i enkäten nedan behöver inte en utredning ha öppnats i ärendet.

Var vänlig besvara enkäten senast den 14 augusti 2015. Vi beklagar den korta svarstiden.

Det tar ca 10 minuter att fylla i enkäten.

För vilken kommun/verksamhet gäller dina svar? _____

1. Har ni i er kommun/verksamhet kommit i kontakt med barn som ni misstänker är offer för människohandel eller människohandelsliknande brott, som grovt koppleri/koppleri under tiden 2012-2015?

Ja _____

Nej (Gå till slutet av enkäten) _____

2. Hur många barn har ni kommit i kontakt med under tiden 2012-2015 som ni bedömer är, eller misstänker är, offer för människohandel eller människohandelsliknande brott?

Antal som vi bedömer är _____

Antal som vi misstänker är _____

3. Hur många av dessa barn var svenska medborgare?

4. Hur många av dessa barn var EU-medborgare?

5. Hur många av dessa barn kom från ett land utanför EU (tredje land)?

Den här enkäten är ett första steg i vårt arbete med att ta reda på hur många barn som kan vara offer för människohandel eller människohandelsliknande brott. Nästa steg är att få mer kunskap om barnen och deras situation samt vilka åtgärder som tagits i relation till barnet. Vi ber er därför lämna kontaktuppgifter till den handläggare som fyllt i denna enkät som vi kan ta kontakt med i nästa steg av kartläggningen.

(Utrymme för kontaktuppgifter angavs)

7.2 Bilaga 2. Bilaga med fall till den initiala enkäten

Bilaga

Efter en kort bakgrund om människohandel ges exempel på verkliga oidentifierade fall där barn utsatts för eller misstänks vara utsatta för människohandel.

Människohandel med barn innebär att en vuxen: 1) genomför en viss handling; 2) med syfte att exploatera ett barn för visst ändamål.¹¹⁶ Det är människohandel att rekrytera, transportera, ta emot, överföra eller inhysa ett barn med syfte att exploatera barnet för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete, eller annan situation som innebär ett nödläge för barnet. Ett nödläge kan till exempel vara att behöva tigga eller stjäla åt någon annan, eller att behöva göra hushållsarbete som vida överskrider det som är normalt för ett barn i en familj. Det är alltså människohandel redan innan barnet börjat exploateras – så fort till exempel barnet transporterats till eller inom Sverige med syfte att utnyttja det. Rekrytering för krigstjänst syftar primärt till att barnet ska lämna Sverige, men också det är människohandel så snart rekryteringen har gjorts – innan barnet lämnar landet. Ofta är det dock först när man ser tecken på att ett barn verkar exploateras som man börjar misstänka att det kan vara människohandel.

Människohandel av barn har ofta en utländsk koppling, men inte alltid. Vissa barn kan vara här tillfälligt, ibland utan vårdnadshavare och stadig hemvist. Men även barn som är bosatta i Sverige, eller barn som sökt uppehållstillstånd, kan vara utsatta för brottet. Det som är viktigt är att misstankar utreds och att myndigheter snabbt vidtar åtgärder **även innan man är helt säker** på att det rör sig om människohandel. Också misstankar om människohandelsliknande brottslighet, såsom koppleri, behöver behandlas på samma sätt.

ANNA (sexuell exploatering)

Albert träffade Anna i Slovakien. Albert förstod att Anna befann sig i en utsatt situation men föreslog ändå att hon skulle åka till Tyskland för att arbeta där. Anna trodde att hon skulle kunna tjäna pengar för att betala tillbaka en skuld hon hade till

¹¹⁶ Enligt Brottsbalken 4:1a, 1-2 st. är människohandel med barn: att rekrytera, transportera, överföra, inhysa eller ta emot ett barn med syfte att barnet ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för barnet.

maffian. I Tyskland togs Anna till en bordell. Albert tog hand om Annas legitimation och visste därför att hon bara var 17 år gammal. Hon var i stark beroendeställning till Albert, utan egna pengar, kontakter och språkkunskaper. De åkte sedan till Danmark där de fick kontakt med Martin. Efter det åkte de till Sverige. Även Martin kände till att hon var under 18 år. Anna fick utföra sexuella handlingar för ett antal köpare mot ersättning. Det var framförallt via Martin som prostitutionen organiserades, men den genomfördes oftast i samarbete med Albert.
(Människohandeln: Rekrytera + transportera för sexuell exploatering)

CHARI (tvångsarbete)

Chari 16 år kom till Sverige från Somalia via människosmugglare. Chari sökte asyl och placerades i södra Sverige. Mannen som smugglat Chari uppmanade honom att säga att de var släkt och att Chari ville bli placerad hos honom. Mannen och hans familj drev ett familjehem med flera somaliska pojkar som olika kommuner placerat hos dem. Chari placerades i familjehemmet och när han kom dit tvingades han att arbeta som städare i mannens städbolag för att betala av den skuld han hade till fosterpappan som smugglat honom till Sverige.
(Människohandeln: transportera + inhysa för tvångsarbete)

MARIA (tiggeri)

Första gången Maria påträffades var när brandkåren kom till en av Stockholms förorter på grund av att kraftig rök steg ur en lägenhet. Röken var egentligen vattenånga som sipprade ut från fönstren eftersom det bodde 38 personer i lägenheten. Samtliga var gästarbetare från Rumänien. Maria sa i förhör med polisen att hon och hennes föräldrar var i Sverige för att tigga och hennes pappa spelade dragspel. Hon har gått tre dagar i skolan men lärt sig läsa och skriva av sina bröder. Alla personer i lägenheten fördes nästan omgående med buss tillbaka till Rumänien. Sju månader senare upptäcktes Maria igen, nu av Socialtjänsten och denna gång tiggandes på Sergels torg. Gränspoliserna kopplades in och det blev klarlagt att Maria gav pengarna hon tiggde ihop till sina föräldrar. Hon stal också matvaror som hon gav dem. Det framkom att Maria blev bortgift när hon var 13 år och föräldrarna erhöll ett brudpris på cirka 70 000 kronor. Maria skilde sig när hon var 14 och föräldrarna tvingades då betala tillbaka brudpriset med lånade pengar. Föräldrarna sa att de nu planerade att gifta bort Maria igen och på så sätt få ett nytt brudpris.
(Människohandeln: transportera + inhysa för att exploatera barnet i en situation som innebär ett nödläge för barnet)

SOFIA (stöld)

Sommaren 2010 greps en 32-årig man i Bulgarien och överlämnades till Sverige. Mannen var efterlyst och misstänkt för människohandel, grov stöld och anstiftan till grov stöld. Mannen hade under 2006 förmått 11-åriga Sofia att stjäla plånböcker och handväskor på en rad orter i Sverige. Vid minst nio tillfällen har mannen kört henne till olika varuhus och förmått henne att stjäla handväskor från äldre kvinnors kundvagnar. Flickan hade vid flera tillfällen blivit tagen av polisen men hade släppts efter förhör eller överlämnats till socialtjänsten. Mannen hade fått föräldrarnas skriftliga godkännande att ta med henne från Bulgarien till Sverige. Detta papper hade sedan använts för att få henne utlämnad av polis och socialtjänst när hon åkt fast.
(Människohandeln: transportera + inhysa för att exploatera barnet i en situation som innebär ett nödläge för barnet)

AMIR (exploateringssyfte oklart)

Amir kom till Sverige från Marocko och sökte genast asyl. Han försvann dock regelbundet från sitt HBV-boende och personalen märkte att han verkade sliten och mådde dåligt när han återvände. Efter en tid blev Amir sjuk och lades in på sjukhus. En man med nordafrikanskt ursprung kom till sjukhuset och försökte få kontakt med Amir. När personalen frågade vem han var erkände han att han inte var släkt med Amir men ville veta när pojken skulle skrivas ut. Vid utskrivningen placerades Amir på en annan ort för sin egen säkerhets skull, men rymde och lämnade Sverige.
(Människohandeln: rekrytera eller transportera för att exploatera barnet i en situation som innebär ett nödläge för barnet?)

LINA och SARA (sexuell exploatering)

Björn lärde känna Lina och Sara, två svenska tonårsflickor med intellektuella funktionsnedsättningar. Han bjöd hem dem på pizza och godsaker och började ha sex med dem. Efter att ha umgåtts med flickorna under en period frågade han om de visste att man kunde tjäna pengar på att sälja sex. De tyckte mycket om honom och gick med på hans förslag. Flickorna fick under en period utföra många avancerade sexuella handlingar för ett stort antal män medan Björn tog en del av de pengar som flickorna fick.
(Människohandeln: Rekrytera för sexuell exploatering)

7.3 Bilaga 3. Frågeformuläret för uppföljande intervjuer

Kontaktperson:

Kommun/stadsdel/enhet/annat:

Barn: _____ (kodnummer)

DEL I. OM BARNET SJÄLVT

A. Kön:

- a. Flicka
- b. Pojke
- c. Okänt

B. Ålder:

- a. ____ år gammal
- b. Okänd ålder

C. Vilket år uppkom misstankarna om möjlig människohandel?

Ange år: _____

D. Medborgarskap:

- a. Svenskt
- b. EU-land

- c. Tredje land
- d. Statslös
- e. Okänt medborgarskap

E. Ange EU-land eller tredje land

F. Ytterligare anteckningar

G. Status i Sverige (då indikationerna på människohandel först uppmärksammades):

- a. Medborgare
- b. Ensamkommande barn
- c. Ensamkommande asylsökande utan god man
- d. Ensamkommande asylsökande med god man
- e. Asylsökande med vårdnadshavare (VH)
- f. Asylsökande med annan vuxen än VH
- g. Beviljats uppehållstillstånd utan särskild förordnad vårdnadshavare
- h. Beviljats uppehållstillstånd och har särskild förordnad vårdnadshavare
- i. Ej asylsökande som vistas i Sverige med annan vuxen (ej VH)
- j. Tidsbegränsat besök
- k. Okänd status
- l. Annan. (Ange nedan)

H. Ange ev. annan status: _____

I. Underlag för barnets identitet:

- a. Pass
- b. Annat ID-kort (ange vilket: _____)
- c. Annan identifikation (ange till exempel den myndighet som svarat för identifieringen: _____)
- d. Barnets identitet är inte fastställd (*endast egna muntliga uppgifter*)

J. Specificera (om alternativ b eller c): _____

K. Boende i Sverige (då indikationerna om människohandel först uppmärksammades):

- a. Boende med sin biologiska familj

- b. EBO (Eget boende, det kan vara att barnen säger själva att de vill bo tillsammans med någon annan vuxen/familjemedlem som finns i landet eller finns med på plats)
- c. Placering i familjehem
- d. Placering i HVB-hem
- e. Transitboende
- f. Inget boende
- g. Okänt boende
- h. Konsulentstödsplacering
- i. Placering i jourhem/annat enskilt hem
- j. Placering i gruppboende
- k. Annat

DEL II. OM DEN *FÖRMODADE/MISSTÄNKTA* MÄNNISKOHANDELN

L. Vad fick dig/annan att *förmoda/tro* att barnet var utsatt för människohandel?

- a. Det var tydligt. Ange (bara detaljer i detta formulär):

- b. Det var inte tydligt att det var människohandel (MH), men barnets kontakter med okända vuxna gjorde att vi började undra
- c. Det var inte tydligt att det var MH, men barnet hade saker som det under omständigheterna borde haft svårt att få tag på (pengar, cigaretter, droger, annat) gjorde att vi började undra
- d. Det var inte tydligt att det var MH, men barnets kontakter med okända vuxna *och* att barnet hade saker som det borde haft svårt att få tag på gjorde att vi började undra
- e. Andra omständigheterna (bara detaljer i detta formulär):

- f. Barnets egen berättelse

M. Vilken form av människohandelsexploatering tror du att det rörde sig om?

- a. Sexuell exploatering mot ersättning
- b. Sexuell exploatering (barnäktenskap eller annat). Ange (endast i formuläret):

- c. Tvångsarbete (till exempel hårt arbete för att betala av en skuld till smugglare)
- d. Avlägsnande av organ
- e. Krigstjänst (till exempel till ISIS/ISIL/IS/al-Qaeda/al-Shabaab/al-Nusrafronten/annan grupp)
- f. Annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte (kan vara tiggeri, tungt/ej åldersanpassat hushållsarbete, brottsliga aktiviteter)
- g. Oklart utnyttjandesyfte
- h. Annat (bara detaljer i detta formulär): _____

DEL III. OM BARNETS KONTAKT MED MYNDIGHETERNA

N. Vem uppmärksammade först indikationerna på att barnet utsatts för människohandeln?

- a. Indikationerna om människohandel hade uppmärksammats av Migrationsverket innan vi fick kontakt med barnet
- b. Indikationerna om människohandel hade uppmärksammats av Polisen innan vi fick kontakt med barnet
- c. Indikationerna om människohandel hade uppmärksammats av annan myndighet innan vi fick kontakt med barnet
- d. Vi fattade själva misstankar om att barnet utsatts för människohandel
- e. Den gode mannen
- f. Personal/ansvariga på boendet
- g. Annan

O. Specificera vem/vilka som uppmärksammade (om alternativ c eller g): _____

P. Hur kom du/myndigheten i kontakt med barnet?

- a. Socialtjänsten var redan i kontakt med barnet av andra anledningar än den misstänkta människohandeln
- b. Genom hänvisning/anmälan från annan myndighet
- c. Genom hänvisning/anmälan från privatperson/familjehem el likn.
- d. Annat
- e. Barnet ansökte om uppehållstillstånd direkt vid ankomst
- f. Barnet ansökte om uppehållstillstånd senare

Q. Specificera (om alternativ b-d)

R. (För Socialtjänsten) Har en utredning i ärendet öppnats?

- a. Ja
- b. Nej. Barnet försvann innan ett ärende kunde påbörjas
- c. Nej. Förhandsbedömningen gav inte tillräckliga skäl
- d. Annat. Specificera (ange bara i detta formulär:
_____)

S. (För Socialtjänsten) Vilka initiala utredningsåtgärder har vidtagits? (flera alternativ kan fyllas i)

- a. Samtal med barnet
- b. Hälsoundersökning
- c. Tolk
- d. Andra kontakter
- e. Riskbedömning
- f. Omedelbart omhändertagande
- g. Tillfälligt utredningsbeslut

T. (För Socialtjänsten) Vad har utredningen utmynnat i?

- a. Insats enligt SoL
- b. Placering enligt SoL
- c. Omhändertagande enligt LVU
- d. Avslutats utan åtgärd
- e. Utredningen är inte avslutad

U. (För Migrationsverket) Har en orosanmälan utifrån den misstänkta människohandeln gjorts till Socialtjänsten?

- a. Ja
- b. Nej. Varför: _____

V. (För Migrationsverket) Har barnet omhändertagits enligt LVU?

- a. Ja
- b. Nej
- c. Vet ej

W. Har barnets placering valts med hänsyn till indikationerna/misstanken om människohandel? (om relevant)

- a. Ja, vid misstanken valdes genast en säker placering/gjordes en säkerhetsplanering för placeringen (till exempel mobilrestriktioner, Internetrestriktioner)
- b. Efter en tid gavs barnet en säker placering
- c. Barnet fick en säker placering av andra anledningar

- d. Nej. Ange varför: _____ (förklaringen endast i denna enkät)
- e. Vet ej

X. Har barnet avvikit från placeringen (om aktuellt)?

- a. Ja
- b. Ja, men återvänt frivilligt
- c. Nej

Y. Har förmodan/misstanken om människohandel polisanmälts?

- a. Ja
- b. Nej, misstankarna var alltför otydliga/vaga
- c. Nej, vi lämnade istället in ett tips till Polisen
- d. Nej. Ange annan anledning eller annan åtgärd som vidtagits (till exempel samråd med polisen om lämplig åtgärd): -

Z. Anser du att sekretessbestämmelserna utgör ett hinder för anmälan?

- a. Ja
- b. Nej

AA. Ledde anmälan/tipset till någon återkoppling från polisen? Togs tipset/anmälan emot?

- a. Polisen brukar inte kontakta oss efter en anmälan/ett tips
- b. Vi har löpande samarbete med Polisen
- c. Vi försökte anmäla/lämna tips men upplevde vissa svårigheter. Ange anledning: _____
- d. Annat: _____

AB. Har kontakt tagits med sociala myndigheter i barnets hemland (om aktuellt)?

- a. Ja. Ange vilken typ av kontakt, till exempel en orosanmälan: _____
- b. Nej. Varför: _____

AC. Har kontakt tagits med barnets vårdnadshavare (om aktuellt)?

- a. Ja, vårdnadshavare/n i barnets hemland
- b. Ja, vårdnadshavare/n som befann sig i Sverige
- c. Nej. Ange varför: _____

AD. Har vårdnadshavarens identitet fastslagits (om aktuellt)?

a. Ja. Ange hur: _____

b. Nej. Ange varför inte: _____

AE. Har barnet fått hjälp att återvända till sitt hemland (om aktuellt)?

a. Ja, genom kommunens försorg

b. Ja, genom Länsstyrelsen i Stockholms återvändandeprogram

c. Nej.

d. Annan? Vem _____

AF. Vad vet du om barnets situation i nuläget?

a. Barnet verkar må bra

b. Jag vet inget om barnet

c. Barnet har försvunnit och jag vet inget mer om barnet

d. Annat: Ange _____

DEL IV. ALLMÄNNA FRÅGOR

AG. Finns tydliga rutiner för hur handläggare ska agera vid indikationer på/misstanke om att ett barn utsätts för människohandel?

a. Ja. Ange var dessa finns: _____

b. Nej. Vi har endast rutiner när det gäller att barn far illa

AH. Har du/ansvarig fått utbildning om människohandel och hur man bör agera vid indikationer på/misstanke om att ett barn utsätts för människohandel?

a. Ja, vi har fått av Länsstyrelsen i Stockholm.

b. Ja, vi har fått lokal utbildning. Ange: _____

c. Nej. Vi skulle vilja ha mer utbildning

d. Nej.

AI. Har du kännedom om att det finns samordnare i Sverige som kan vara behjälpliga för dig om du skulle möta någon som misstänks vara utsatt för människohandelsliknande brott?

a. Ja

b. Nej.

AJ. Finns det något övrigt som du vill tillägga? _____

Länsstyrelsen i Stockholms län
Tfn: 010-223 10 00
www.lansstyrelsen.se/stockholm